

Universitat de Barcelona
Facultat de Geografia i Història

La sentència arbitral de Guadalupe (1486): Contingut i interpretacions

Treball de fi de Grau

Autoria: Marcel Alabert Suñé

Tutoria: Dr. Valentí Gual Vilà

Barcelona, 2021

RESUM

La Sentència Arbitral de Guadalupe és considerada per la historiografia recent com la resolució al conflicte viscut al camp català principalment durant el segle XV a l'entorn dels drets i deures de la pagesia servil catalana, anomenada «de remença», a partir del nom que portava la clàusula d'alliberament del seu estat servil. Aquesta, a més de pagar les exaccions pròpies la resta de la pagesia, també ho havia de fer pels anomenats sis mals usos, unes imposicions dirigides a controlar la seva llibertat personal i a mantenir la seva productivitat al camp. El conflicte es desenvoluparia tant en l'àmbit jurídic com bèl·lic, i enfrontaria la pagesia amb la noblesa en un context de disputes paral·lels entre aquesta i la Corona.

PARAULES CLAU

Segle XV, remença, mals usos, pagesia, noblesa, feudalisme, servitud, guerra, Sentència Arbitral de Guadalupe

ABSTRACT

The *Sentència Arbitral de Guadalupe* is considered by the recent historiography as the resolution to the conflict that developed mainly during the XVth century in the Catalan rural areas, involving the rights and duties of the peasant serfs known as "remences" as this was the name of the tax they had to pay in order to free themselves. Those serfs, not only were subject to the general tax system, but also to the so-called "mals usos" (bad practices), six different rules that implied charging the peasants with monetary payments, and meant to control their personal freedom and keep their productivity as farmers. The conflict would be both legal and violent, and confronted the peasantry with the nobility in the context of internal strife between the same nobility and the crown.

KEY WORDS

XVth century, remença, mals usos, peasantry, nobility, feudalism, serfdom, war, Sentència Arbitral de Guadalupe

ÍNDIX

Introducció	4
El fet remença i el camp català	5
Els conflictes del segle XV	9
La sentència	17
Contingut	17
Interpretacions	24
La qüestió dels condemnats	26
Conseqüències	32
Conclusions	38
REFERÈNCIES	41
ANNEX	45

Introducció

La pretensió del present treball és fer una anàlisi de la Sentència Arbitral de Guadalupe (SAG) promulgada pel rei Ferran II el 21 d'abril de 1486 al monestir de Santa María de Guadalupe, lloc que donaria origen al seu nom¹, i l'objectiu de la qual és el de dirimir el conflicte bèl·lic i jurídic conegut com a guerres remences. Una lluita present al camp català des de feia dècades, i que enfrontava part de la pagesia amb la noblesa propietària de les terres que cultivava.

Principalment, la SAG pretén estipular una sèrie de normes noves per les quals s'haurà de regir l'organització del camp català, centrant-se en la qüestió dels remences, els pagesos amb règim d'emfiteusi² que haurien sigut el motor de la revolta i haurien liderat el plet jurídic. Aquesta pagesia de remença cultivava una terra de propietat aliena en condició de serfs, és a dir, sense tenir la llibertat d'abandonar-la lliurement, alhora que pagant part de la collita al seu propietari. A més aquest col·lectiu està sotmès a diverses imposicions fiscals destinades a controlar la seva llibertat de moviment i a garantir el continu cultiu de la terra per part del pagès i la seva descendència així com el bon estat de la propietat³, en benefici del seu senyor. Entre aquestes hi destaca la remença personal (que dona nom al col·lectiu) i que obliga al pagès a pagar una certa quantitat al seu senyor per tal de poder abandonar la terra amb llibertat per establir-se a un altre lloc. Aquestes imposicions serien conegudes com a mals usos, i centrarien part del debat jurídic per a la resolució del conflicte. La SAG, entre d'altres coses assentaria les bases perquè la pagesia pogués redimir aquests mals usos, i per tant es pot considerar com el pilar de l'alliberament de la servitud al camp català.

Per a la realització de l'anàlisi del fet, es partirà del text original de la Sentència⁴, així com de part de l'extensa bibliografia que hi ha sobre el tema, doncs és també objectiu del present treball fer una revisió de les diferents interpretacions historiogràfiques sobre la qüestió, la qual ens genera inevitablement una sèrie de problemàtiques a resoldre, algunes

1 VICENS, Jaume. *Història de los Remensas...* p. 257

2 L'emfiteusi és un contracte en què el propietari directe (o alodial) de la terra o immoble en cedeix el domini útil a canvi d'un cànon. Juga un paper semblant a les relacions de vassallatge entre senyors, però aplicat a les relacions entre pagesos i els amos alodials de les seves terres. Veure PONS, J. M. *Entre l'emfiteusi i el feudalisme...* p. 413 i FREEDMAN, Paul. *Servitud pagesa a la Catalunya...* p. 148

3 TO, Lluís. *Drets de justícia i masos...* p. 145; LLUCH, Rosa. *El mas i la servitud en els selges XIV i XV.* p. 90; ...

4 FERRANDO seon en la sententia arbitral... p. 97-106 i annex.

de les quals miraran de ser adreçades en aquest document. Per damunt de totes, segurament destaca la controvèrsia sobre el grau d'èxit que representa la sentència per la pagesia catalana; fins a quin punt les demandes pageses són satisfetes? O, per tal de precisar, quines són exactament aquestes demandes pageses? I s'ha de parlar de guerres remences, com havia fet Vicens Vives, o de guerres pageses? Preguntes a les quals es podrien afegir qüestions com el paper de la monarquia en el conflicte.

Finalment cal destacar l'important paper historiogràfic que juga l'obra de Jaume Vicens Vives a l'entorn del fet remença i, com no podia ser d'una altra manera, serà de referència per tal d'elaborar la contextualització històrica de la SAG i les seves interpretacions dels fets centraran bona part del debat historiogràfic aquí exposat.

El fet remença i el camp català

El fenomen de la pagesia de gleva⁵ és comú a tota l'Europa occidental medieval i moderna, amb diferents peculiaritats, variacions i, sobretot, evolucions⁶. Per entendre bé els fets esdevinguts a l'entorn de SAG, cal comprendre la situació de la pagesia de remença catalana al llarg del segle XV ja que la SAG hi té el focus posat.

A mitjans del segle XV, els remences complien totes les característiques per ser considerats serfs. La qüestió més rellevant és la seva subjecció a la remença personal, que els obligava a pagar una indemnització al senyor si volien abandonar la terra. La idea de la remença és prevenir el pagès d'abandonar el mas i les terres de cultiu, cosa que deixaria a la senyoria directe de les terres sense ingressos⁷. Aquest fenomen té els seus orígens en l'expansió dels comtats catalans de l'anomenada Catalunya Vella cap al sud, ampliant els dominis i oferint noves oportunitats a la pagesia, bona part de la qual marxaria per establir-se a les noves terres en detriment dels senyors del nord, que es veurien obligats a aplicar un mecanisme de control per evitar la migració.

5 La gleva és el nom de la terra a la que s'adscriu un serf, és a dir, la pagesia de gleva és la pagesia servil.

6 VICENS, Jaume. *Historia de los Remensas...* p. 12-18

7 LLUCH, Rosa. *El conflicte remença...* p 65-66, MALLORQUÍ, Elvis. *Els remences de Cassà...* p. 51

La resta dels 6 «mals usos» tindrien la funció de reforçar el paper de la remença, tot i que en moltes ocasions els senyors els exprimarien per treure'n el màxim rèdit econòmic⁸. L'àrsia, que penalitza al pagès per la crema accidental del mas o altres elements de la propietat (si es destrueix el mas el senyor en surt econòmicament perdent), i la cugucia, que s'exigeix a les dones adúlteres (un element més per controlar i incentivar la descendència dins del matrimoni pagès per tal de garantir hereus que cultivin la terra a la mort del pagès), tenen els seus orígens en el dret criminal del segle XI, al costat de fets com l'homicidi i no necessàriament vinculats a la servitud pagesa. Cal entendre, però, que durant la baixa edat mitjana són mecanismes útils de control. Aquesta obsessió es veu també representada en la intestia, penalització econòmica per morir sense fer testament, i la eixorquia, que penalitza per morir sense descendència directa. Ambdós originaris com a drets feudals sobre la successió exigibles als vassalls i que s'acabarien traslladant a la pagesia servil. Finalment la ferma d'espoli forçada, que implicava, al casar-se i abandonar el mas per anar a viure amb l'esposa o marit, el pagament d'una «assegurança» obligatòria per tal de protegir al senyor del possible abandonament del mas per la marxa d'un hereu i per la qual, a més, es cobrava un lluïisme. És d'entre els mals usos el que veu una implementació regular més tardana, cap al segle XIV⁹.

També caldria sumar-hi l'existència de l' «*ius maletractandi*», o dret de maltracte que té l'origen a les Corts de Cervera de 1202 i apareix com a element en el conflicte de poder entre monarquia i noblesa, tot impeding que els pagesos puguin apel·lar al rei si són maltractats o robats pel seu senyor. Buscava evitar interferències reials en el dominis senyorials¹⁰ i és considerat per autors com Paul Freedman com un privilegi més clarament injust i flagrant que els mals usos¹¹. Aquest fenomen apareix recurrentment a les corts catalanes, i es veu ratificat a les de 1474-1475 pel rei Joan II, acabada la Guerra dels Deu Anys o guerra civil catalana¹².

Aquesta llista de «mals usos», tancada i que apareix en tots els debats acadèmics sobre la qüestió, s'estableix durant les negociacions prèvies a la Sentència i podria no ser equivalent al que part de pagesia es referia com a «mals usos»¹³. És raonable creure que

8 FREEDMAN, Paul. Servitud pagesa a la Catalunya... p. 152

9 TO, Lluís. Drets de Justícia... p. 142-143, LLUCH, Rosa. *Els remences de l'Almoïna*... p. 16; FREEDMAN, Paul. Els orígens de la servitud... p. 37

10 TO, Lluís. *Drets de Justícia*... p. 144

11 FREEDMAN, Paul. Servitud pagesa a la Catalunya... p. 147

12 VICENS, Jaume. *Historia de los Remensas*... 34

13 TO, Lluís. Drets de Justícia... p. 142

dins del moviment pagès hi hagi certa confusió amb la nomenclatura. La possibilitat que, quan un determinat grup parli de «mals usos» ho faci pensant també en d'altres exaccions com censos i tasques¹⁴, no és tan remota¹⁵.

El valor econòmic dels «mals usos» depèn majoritàriament de la riquesa del pagès. Per exemple en el cas de la intestia i l'eixorquia es paga un terç dels béns traspassats en herència¹⁶. A més aquest valor pot ser variable al llarg del temps, però mai es pot comparar a l'impacte econòmic de les tasques, censos i altres exaccions aplicades al conjunt de la pagesia. En el cas de les redempcions, s'observa que durant el segle XIII la majoria de pagaments van de 2 a 100 sous, però n'hi ha que arriben a 700¹⁷.

Una de les fites que sovint es destaquen com a causa pretèrita del plet remença, és la pesta de 1348 i els successius rebrots¹⁸ que implica l'aparició a gran escala dels anomenats masos rònecs¹⁹. Per un costat això provoca una disminució de les terres cultivades i l'economia senyorial se'n ressent, però la reacció senyorial que això comporta és menys clara. És evident que la intenció és garantir el cultiu de la terra i, sí bé alguns dels nous contractes serien continuistes, molts millorarien les condicions de la pagesia. S'acceptaria la unió temporal de diversos masos o també permanent, a canvi d'un pagament per part de l'adquiridor en aquest cas, implicant, òbviament, l'aixecament de l'obligació de residir en un dels dos masos. També apareixen «contractes a llauró» (lloguer a curt termini). En general els senyors demostrarien molta flexibilitat en el seu intent de mantenir les terres cultivades i els masos mantinguts²⁰.

Sobre les exigències fiscals a la pagesia i els mals usos el consens general vindria a dir que la majoria de mals usos i les condicions contractuals de l'emfiteusi a la Catalunya Vella, així com el valor dels censos i les tasques, es relaxen per a fer més atractiu pels pagesos l'establiment de nous masos, però que a partir de 1380 es recuperarien i s'enduririen en un intent dels senyors recuperar el control de les terres concedides als pagesos supervivents

14 Són formes comunes gravar la producció agrària dels pagesos que cultiven la propietat alodial d'un senyor.

15 SERRA, Eva. El Règim feudal català... p. 18 i 23

16 LLUCH, Rosa. La senyoria de l'Almoina de Girona... p. 411

17 FREEDMAN, Paul. *Els orígens de la servitud pagesa...* p. 255

18 LLUCH, Rosa. La senyoria del pa de ... p. 15; PONS, J. M. Motivacions jurídiques... p. 264

19 Els masos rònecs són masos abandonats pels seus propietaris de domini útil, ja sigui per mort a causa de l'epidèmia i per haver marxat buscant una millora de la situació econòmica, tal i com descriu FERRER, M. T. Establiment de masos després... p. 190-193

20 Veure FERRER, M. T. Establiment de masos... Ferrer i Mallol i TO, Lluís. Drets de justícia i masos... p. 146 sobre les motivacions pageses per acceptar contreure noves servituds a canvi d'ampliar possessions.

de la crisi²¹. Aquests haurien sortit econòmicament afavorits per les conseqüències de la pesta, acumulant més terres²², però no s'haurien deslliurat del menyspreu polític que suposava ser serfs²³.

També és imprescindible entendre que els pagesos (de remença o no) no són un grup econòmicament homogeni i les seves diferències de riquesa s'han de fer notar. La part més benestant està centrada en l'eliminació dels mals usos i la remença per una qüestió de reconeixement polític i legal, més que no pas econòmic²⁴, així com en el manteniment del domini útil sobre les terres adquirides després de la pesta. Aquest sector prendria força en el lideratge polític de la causa²⁵. La pagesia més empobrida estaria especialment interessada amb la supressió del pagament de censos i tasques tenint en compte el seu impacte econòmic més rellevant. A més, tal i com afirma Feliu, citant Josep M. Salrach²⁶, la condició de remença sovint aniria de la mà d'una situació econòmica comparativament pròspera. En un estudi de cas sobre la vall d'Aro²⁷, s'observa que abans de la pesta (1343) el 52% de la pagesia està en possessió de només el 12% de la terra, mentre que el 13% amb més possessions acumularia fins a un 38% de la terra. A més com més terres declara un pagès més probable és que també es declari remença: 11 de les 12 tinències més riques se'n declaren, mentre que entre els més pobres pràcticament no n'hi ha. Això mereix una puntualització, i és que els remences rara vegada admetien ser-ho en els capbreus, encara que sí deien ser propis, solius i afocats²⁸, cosa que dona lloc a una discussió sobre si això implica ser remença *de facto* o es pot fer distinció en alguns casos com afirmava Eva Serra²⁹.

21 LLUCH, Rosa. La senyoria del pa de ... p. 283-284, diu que el preu de la remença no augmenta després de la pesta de 1348, però que remunta de cara a inicis del segle XV, malgrat que caldria relacionar aquests valors amb la capacitat adquisitiva de la pagesia; PONS, J. M. Motivacions jurídiques... p. 264 diu però que «s'observen nombroses redempcions a canvi de substancioses contrapartides», i que constata una relaxació en l'aplicació dels mals usos (per afavorir l'establiment de nous contractes) excepte de la remença. Això reforça encara més la idea dels mals usos com a mecanisme de retenció de la pagesia més que recaptatori.

22 FERRER, M.T. Establiment de masos... p. 212

23 MALLORQUÍ, Elvis. Els remences de Cassà... p. 54 i FREEDMAN, Paul. Els orígens de la servitud... p. 206

24 *Ibidem*, p. 54 i 66; PORTELLA, Jaume; et. al. El cas de la Vall d'Aro... p. 46-47; FREEDMAN, Paul. *Els orígens de la servitud*... p. 206.

25 FELIU, Gaspar. El règim senyorial català... p. 40

26 *Ibidem*. p. 38

27 PORTELLA, Jaume; et. al. El cas de la Vall d'Aro... p. 45

28 Propis, que estan sotmesos a un senyor per raó de vassallatge o adscripció a la terra. Solius, que són homes propis exclusius d'un sol senyor. Afocats, obligats a residir en el mas o domicili. A LLUCH, Rosa. *El conflicte remença*... p. 71-72, l'autora destaca que molts remences vivien lluny del mas sobre el que tenien drets, a vegades pagant una compensació, relativitzant així la duresa de l'afocament.

29 LLUCH, Rosa. La pagesia de remença... p. 58 i SERRA, Eva. El règim feudal català... p. 23.

Segons les dades exposades per Vicens Vives a *Història de los Remensas* a partir de les fonts coetànies del Rei Joan I (1395) i la Reina Maria (1449) aquests suposen a la primera meitat del segle XV entre 15.000 i 20.000 focs (que equivaldrien entre 75.000 i 100.000 pagesos). Vicens afirma que això representa una quarta part de la població del principat de l'època partint del cens de 1378 que compta amb 78.000 focs en total³⁰. També seria interessant fer la comparativa amb el cens de 1497, que és cronològicament més proper a la publicació de la SAG en què se centra el present treball i on destaca la presència de només 52.000 focs en tot el principat³¹. Això portaria a pensar que en temps de publicació de la SAG els remences suposarien entre un terç i quasi la meitat d'habitants del principat, cosa encara més impactant tenint en compte que la gran majoria es concentrava a la Catalunya Vella³². Caldria tenir accés a dades dels focs remences a l'entorn de la SAG o el fogatge de 1497 per fer una comparativa adequada, o fins i tot avaluar el total de la població remença amb la de la Catalunya Vella tenint en compte que no era un fenomen global de tot el principat³³. Pel que fa la distribució territorial, Vicens afirma que els principals nuclis de remences serien l'Empordà, la Selva, el Gironès i Osona i, en menor mesura, el Vallès, el Maresme i el Baix Llobregat, dels qui diu que tenien «*característiques regionals distintes*»³⁴.

Els conflictes del segle XV

El consens historiogràfic posa l'inici de les reivindicacions remences entre finals del segle XIV i inicis del XV³⁵, coincidint amb les concentracions de terres d'alguns d'ells després de la pesta i l'augment de la pressió senyorial per recuperar-ne el control i establir nous contractes³⁶.

El posicionament de la monarquia, que des del rei Joan I va ser generalment favorable a les aspiracions d'alliberament dels remences, es pot atribuir a diversos factors. Per un costat el

30 VICENS, Jaume. *Historia de los Remensas...* p. 18-19

31 IGLESIES, Josep. *El fogatge de 1497: estudi i transcripció*

32 FELIU, Gaspar. *Rellegint la història...* p. 39 i 43; FREEDMAN, Paul. *Servitud pagesa a la Catalunya...* p. 148

33 No hi ha cap discussió historiogràfica sobre el fet que la remença és un fenomen quasi exclusiu de la Catalunya Vella. Veure FREEDMAN, Paul. *Servitud pagesa a la Catalunya...* p. 151-154.

34 VICENS, Jaume. *Historia de los remensas...* p. 20-21

35 FREEDMAN, Paul. *Els orígens de la servitud...* p. 203

36 Verue p. 7

polític; és una forma d'enfrontar-se als interessos de la noblesa que és qui limita el poder monàrquic. La monarquia, quan es troba en dificultats econòmiques, fa concessions legals (com la del dret de maltracte l'any 1202³⁷ o la venda de jurisdiccions) a la noblesa en el si de les corts a canvi de contribucions econòmiques. Aquestes concessions limiten la capacitat d'intervenció de la monarquia en els afers feudals³⁸. L'intent d'aquesta, notable a partir del segle XIV, de recuperar les jurisdiccions alienades anteriorment generaria interès entre la pagesia que voldria evitar estar sotmesa per partida doble (alodial i jurisdiccional) a un mateix senyor. Pel que fa als remences podria ser que la monarquia els oferís alliberar-se dels «mals usos» si contribuïen a la pagar la compra de la jurisdicció, però tal i com explica Paul Freedman citant a Ferrer i Mallol, no hi va haver cap esforç de la corona per relacionar els drets remences amb les jurisdiccions en aquest punt³⁹. No necessàriament és d'interès del remença el canvi de jurisdicció si la terra segueix sent de propietat senyorial⁴⁰. Anteriorment Sobrequés hauria dit que el canvi de jurisdicció implicaria l'alliberament de la remença i d'altres servituds perquè «*la realeza repudiava tales servitudes en sus dominios*», però també s'hauria matisat dient que no és una qüestió que estigui del tot clara⁴¹. L'interès pagès en accedir a la jurisdicció reial és evident, que els remences hi tinguin un especial interès és més discutible.

La qüestió de la servitud també tenia implicacions ideològiques. La defensa legal de la servitud generaria incomoditat en diversos juristes de l'època per la seva confrontació amb els preceptes cristians⁴². També entre els reis, començant per Joan I i especialment en la reina Maria de Luna, esposa de Martí I, que la detestava i que dedicaria importants esforços a redimir la pagesia remença de la seva condició⁴³. Seria la primera en fer constar públicament la proposta de resolució del conflicte basada en el pagament d'una indemnització als senyors per la revocació dels mals usos, tal i com s'acabaria establint a la SAG 80 anys més tard⁴⁴. Freedman considera que aquesta actitud de simpatia de la monarquia vers la causa de l'alliberament remença, «per molt interessat que fos, [...] fou extraordinàriament inusual dins el context de l'Europa Medieval»⁴⁵

37 TO, Lluís, Drets de justícia i masos... p. 144

38 FREEDMAN, Paul. Servitud pagesa a la Catalunya... p. 149

39 FREEDMAN, Paul. *Els orígens de la servitud*... p. 204

40 Els mals usos estan vinculats a la propietat alodial o directa, no a la jurisdiccional.

41 SOBREQÜÉS, Santiago. Política remensa de Alfonso... p. 119-120

42 FREEDMAN, Paul. Servitud pagesa a la Catalunya... p. 149

43 FREEDMAN, Paul. Dues guerres pageses... p. 53

44 PONS, J. M. Motivacions jurídiques de... p. 264

45 FREEDMAN, Paul. *Els orígens de la servitud*... p. 204

L'any 1448 el rei Alfons V donaria permís per la creació del sindicat remença amb fins a 20.000 adhesions amb l'objectiu d'abordar l'abolició dels mals usos (els pagesos ja havien tingut trobades a gran escala per tractar la qüestió de les jurisdiccions⁴⁶), que acabaria enviant un grup de representants (síndics) a Nàpols per veure el rei⁴⁷. Tot i la intenció del sindicat, part de la noblesa va protestar que en les reunions els pagesos predicaven també l'abolició dels juraments i dels homenatges i que «*ya no serían jamás obligados a pagar censos ni prestar cualquier otra servidumbre*»⁴⁸

El mateix any, representants remences entregarien a la reina Maria 64.000 lliures pel afavorir la intervenció de la corona en la redempció dels mals usos i la remença. En conseqüència, el rei establiria el dret a nomenar síndics i fer assemblees de fins a 50 participants, amb presència d'un representant reial, i limitant-les a 10 sense supervisió. Això, a canvi d'eleva la xifra a 100.000 florins. Aquests diners, que tocarien a uns 3 florins per família⁴⁹, els pagarien també els pagesos que, malgrat no fossin de remença, simpatitzessin amb la causa, és a dir, es volguessin reunir en les assemblees⁵⁰. Aquests fets uniren la noblesa en la defensa dels seus privilegis, queixant-se d'actes de violència pagesa i denunciant proclames contra el sistema feudal que anaven més enllà de la petició d'abolició dels mals usos. Es fa difícil precisar fins a quin punt aquesta actitud era majoritària entre la pagesia d'aquell moment o estem davant d'una exageració dels fets per part de la noblesa, idea subscripta per Vicens Vives. En aquest moment la tensió al camp és evident; els permisos de recaptació de talles establerts per la reina Maria, que actuava com a lloctinent del rei Alfons V, es fan extensius en els territoris de jurisdicció baronial, cosa que des del punt de vista de la noblesa suposa una interferència il·legítima, i en molts casos prohibeix les reunions de síndics i les talles dins la seva jurisdicció⁵¹. L'any 1450 les assemblees pageses presenten un document firmat per 20.000 focs remences en el que demanen deslliurar-se de la servitud⁵². En molts casos la negociació es du a terme a Nàpols, lloc de residència habitual del monarca, malgrat que sense representants de la noblesa. Aquests, acollint-se a les constitucions «*Item quod omnes causas*» de 1283 i «*Item ordinamus quod capitula*» de 1311, que establien que les causes judicials que

46 SOBREQÜÉS, Santiago. Política remensa de Alfonso... p. 119-120

47 FREEDMAN, Paul. *Els orígens de la servitud...* p.203; MALLORQUÍ, Elvis. Els remences de Cassà... p. 56

48 *Ibidem* p. 57

49 Poc més de 30 sous

50 VICENS, Jaume. *Historia de los remensas...* p. 51 i FELIU, Gaspar. Rellegint la història... p. 48

51 PONS, J. M. Motivacions jurídiques de... p. 267

52 VICENS, Jaume. *Historia de los remensas...* p. 56 (Vives reconeix no tenir accés al document)

afectessin a catalans només es poden jutjar a Catalunya, no participarien a les negociacions⁵³.

L'any 1455 es publica la interlocutòria d'Alfons V que suspèn la prestació i exhibició dels mals usos i servituds, revalidada el 1457 amb l'explícita suspensió dels mals usos. En els seus estudis sobre l'Almonia del pa de Girona, Rosa Lluch no troba evidències que els mals usos se seguissin recaptant en els seus dominis a partir de 1458 i, de fet, tampoc s'observen noves prestacions d'homenatges (reconeixement de pertinença a un senyor, de ser propi) fins passada la SAG, quan es tornen a trobar⁵⁴. Aquesta última qüestió fa prou evident l'estat d'agitació al camp, que posa en dubte el model feudal.

A la mort d'Alfons V, el conflicte al camp se sumaria a la discussió dinàstica generada entre Joan II i el seu fill, el príncep Carles de Viana per sembrar la bases del conflicte civil o Guerra dels Deu Anys. Aquesta contesa tindria una influència important en la qüestió pagesa i viceversa. A la mort del príncep el Rei Joan negociaria una aliança amb Verntallat, líder dels remences de la muntanya⁵⁵ per oposar-se als senyors que buscaven un nou pretendent alhora que intentarien guanyar-se el favor dels pagesos amb l'anomenada «*concordia de 1462*». Amb aquest projecte, representants de la noblesa pretenien acordar amb diversos col·lectius de pagesos un compromís que incloïa part de les demandes que la pagesia havia presentat davant la reina l'any 1450, com la idea de l'alliberament remença a canvi d'una compensació econòmica⁵⁶ o la petició de l'aixecament d'excomunions a pagesos per l'impagament de censos o altres prestacions⁵⁷. El paper que el contingut d'aquest projecte de concòrdia, que acabaria fracassant, jugaria en la confecció de la SAG és origen de cert debat historiogràfic que enfrontaria la visió de Vicens amb bona part de la de la historiografia més recent. El primer defensa que no es pot considerar la concòrdia com a base de la SAG, malgrat que hi coincideixi la part del contingut atès a les reclamacions remences. Afegeix que el projecte de concòrdia no té un contingut explícit i definitori sobre la qüestió dels mals usos i que els seus redactors no tenen la potestat de dictaminar canvis jurídics en aquesta qüestió. Vicens ho veu com un senzill acte de propaganda de la diputació del general per a guanyar-se el favor dels pagesos en el conflicte civil i afegeix que tingué un cert impacte a l'entorn d'Osona (Elvis Mallorquí

53 PONS, J. M. Motivacions jurídiques *de...* p. 268-69

54 LLUCH, Rosa. *Els remences de l'almoïna del pa...*

55 Vicens explica que els remences de les zones muntanyoses entre Vic, Girona i el Vallès, són els més proclius a la insurrecció armada VICENS, Jaume. *Historia de los remensas...* p. 20-21

56 PONS, J. M. Motivacions jurídiques... p. 270 i 281

57 LLUCH, Rosa. La pagesia de remença... p. 59

destaca també adhesions pageses a la concòrdia de les zones de La Selva i l'Empordà situant-les com a zones més benestants i menys intransigents en comparació als pagesos «de la muntanya»⁵⁸) però que ni la majoria dels senyors l'avalaven ni Verntallat li donava credibilitat.⁵⁹ En canvi Eva Serra denuncia la poca atenció que Vicens li presta al projecte de concòrdia, del que diu que va més enllà de les qüestions de la remença i els mals usos i recolliria altres exigències de la pagesia. Malgrat aquesta afirmació, J. M. Pons i Guri, diu que la concòrdia seria rebutjada pels pagesos ja alçats en armes (liderats per Verntallat i amb un acord amb el monarca) i els que no eren de remença ni mals usos ja que no tenien res a guanyar-hi⁶⁰. Gaspar Feliu, en contraposició a Vicens creu que el projecte de concòrdia sí que es pot considerar com la base de la SAG i que si no va prosperar hauria sigut per l'oposició del grup remença de Verntallat que ja havia pactat l'aliança amb el rei⁶¹.

Vicens Vives també constata que, paral·lelament als fets ocorreguts a l'entorn del projecte de concòrdia, el programa pagès es radicalitza l'any 1462 i comença a incloure en molts casos l'anul·lació de censos i altres prestacions al·legant que també «eren mals usos» i no havien de ser pagats⁶², cosa que encaixa força bé amb la confusió de les demandes pageses⁶³. Titlla aquestes demandes de demagògiques, d'intent d'aprofitar-se de la política del difunt Alfons V i de «*element perturbador de les gestions de la cort*»⁶⁴. Però cal tenir en compte que aquestes proclames tenen un impacte real, ja que a partir d'aquest moment molts pagesos deixen de pagar qualsevol tipus de prestació⁶⁵ i és, de fet, aquesta qüestió, com el mateix Vicens reconeix, la que duria als primers enfrontaments clarament violents entre pagesos i els seus senyors. És a dir que podem observar com és la qüestió dels censos i les tasques la que encén el conflicte violent al camp⁶⁶.

Pel que fa el desenvolupament de la guerra, segons Vicens, agafa un to més polític que social, amb l'aliança dels pagesos de la muntanya amb la corona, però també amb senyors de remences lluitant a ambdós bàndols del conflicte⁶⁷. En el fons, des de perspectiva

58 MALLORQUÍ, Elvis. Els remences de Cassà... p. 57

59 VICENS, Jaume. *Historia de los remensas...* p. 93-97

60 PONS, J. M. Motivacions jurídiques... p. 271

61 FELIU, Gaspar. Rellegint la història... p. 54

62 VICENS, Jaume. *Historia de los remensas...* p. 70

63 Veure p. 6-7

64 VICENS, Jaume. *Historia de los remensas...* p. 70

65 FELIU, Gaspar. Rellegint la història... p. 56

66 VICENS, Jaume. *Historia de los remensas...* p. 72

67 Sobre les motivacions dels pactes de Verntallat amb la corona: Ibídem. p. 88-89. i FELIU, Gaspar. Rellegint la història... p. 53

remença «moderada», la defensa de la monarquia és la defensa de l'abolició dels mals usos de 1457 i per tant és comprensible una aliança política entre ambdós sectors.

La guerra acaba l'any 1472 amb victòria de la monarquia de Joan II, qui mantindria la política remença de 1458 sense aprofundir més en les demandes pageses i es limitaria a recompensar políticament als cabdills dels pagesos que li havien fet costat com Verntallat, a qui entrega el vescomtat d'Hostoles. L'any 1475, es produiria la «crida de Canstantins» amb la qual es proclamava l'exempció total de censos i tasques, i s'ocuparien diversos castells i localitats⁶⁸. Aquests fets obren la porta a considerar les «guerres remences» com un fet continu i no com a dos conflictes separats, de la mateixa manera que recalquen la importància del debat sobre la estructura social del sistema feudal. La tendència interpretativa de Vicens vers els moviments explícitament antisenyorials és de minimitzar-los en importància titllant-los de radicals i demagogs⁶⁹, mentre que altres plantejaments els donen plena representativitat dins les demandes pageses i fins i tot certa primacia, com el cas d'Eva Serra⁷⁰.

L'arribada al tron de Ferran II l'any 1479 no fa variar la postura favorable de la monarquia vers el manteniment de l'abolició dels mals usos, però tampoc es mou de la seva petició als pagesos de pagar els censos i tasques deguts. Així és fins les corts de 1480-1481 i l'aprovació de la constitució «*com per lo senyor*» que implicava, a canvi del pagament de 300.000 lliures per part dels braços militar i eclesiàstic, l'abolició de la interlocutòria d'Alfons V de 1457 i, per tant, l'anul·lació de la supressió dels mals usos i les remences restablint les condicions prèvies a 1455⁷¹. Com a conseqüència generalitzada es deixessin de pagar censos i tasques, cosa que implicaria una certa connexió entre les dues reivindicacions pageses (mals usos i resta de prestacions) i ens portaria a pensar de nou en el fenomen de la «confusió»⁷²

La política de la monarquia i, especialment, de Ferran II vers el fet remença i les revoltes pageses, és una altra de les qüestions que ha generat discrepàncies interpretatives. La historiografia romàntica catalana i autors d'inicis del segle XX com Elies Serra Ràfols, Ferran Soldevila, Rovira i Virgili o Santpere i Miquel, atribuïen aquest gir en la política reial a un

68 MALLORQUÍ, Elvis. Els remences de Cassà... p. 58

69 VICENS, Jaume. *Historia de los remensas...* p. 49

70 SERRA, Eva. *Vicens Vives i els Remences...* p. 113 i 116

71 VILAR, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya...* p. 208

72 Veure p. 6 i 13 i SERRA, Eva. *El règim feudal català abans i després...* p. 19

pur acte d'egoisme econòmic per part de la monarquia⁷³, mentre que Vicens Vives discreparia afirmant que serien altres els factors que durien al monarca a promulgar aquesta nova legislació, com la necessitat de liquidar les corts el més aviat possible⁷⁴, de rebre suport en el conflicte amb l'imperi Otomà, i altres motius d'índole política. Afegint que, a partir de la documentació generada pels síndics remences, aquests tenien «Confianza absoluta en él [el rey] y su política» i que el monarca es reservava el termini d'un any per respondre a les peticions de les parts⁷⁵.

De forma similar, Àngel Casals diu que no s'hauria d'interpretar aquesta actuació «en el marc del conflicte remença, sinó de la superació dels conflictes amb la classe dirigent». Aquesta i altres mesures favorables a la noblesa catalana tenien com a objectiu posar de la seva part els únics que se li haurien pogut enfrontar a inicis del seu nou regnat⁷⁶. També Pons i Guri diria que el rei «ben apurat tindria d'estar» per tal d'acceptar la nul·litat de la interlocutòria d'Alfons, tot arriscant-se a una revolta pagesa. No entra tampoc en contradicció amb els comentaris de Casals i Guri (però potser sí ja amb els de Vicens), Rosa Lluç quan denota que actualment sembla clar que als monarques el que els interessa és aconseguir diners fàcils⁷⁷ (entre d'altres coses) cosa que també explicaria els esdeveniments posteriors, ja que no es pot passar per alt que el 1483, des de Córdoba, el Rei Ferran autoritzaria als remences a reunir-se per tal d'abordar l'emancipació dels mals usos i d'establir talls per a la recaptació dels 100.000 florins que pel mateix concepte havien estat promesos a Alfons. Això es coneixeria com la Salvaguarda de 1483 i, tant es pot interpretar com un intent de la monarquia de recaptar encara més diners en benefici dels conflictes amb el regne de Granada al sud peninsular o, com faria Vicens Vives, com un pas més endavant per a trobar una solució per al conflicte.

La historiografia més recent⁷⁸ coincideix més o menys en que, al marge de les conviccions personals que el rei Ferran pogués tenir, és innegable que va aprofitar el conflicte polític per aconseguir diners i perseguir els propis interessos⁷⁹. Eva Serra diria al respecte que no calia veure en el rei Ferran cap malvat, però tampoc un redemptorista; «El rei [...] fa

73 FREEDMAN, Paul. *Els orígens de la servitud...* p. 204

74 Això explica el mateix Ferran II al preàmbul de la SAG: *FERRANDO segon en la sententia arbitral deda en Guadalupe...* p. 99, l. 5-18 (Annex p. 47)

75 VICENS, Jaume. *Historia de los remensas...* p. 124-129, nota 29

76 CASALS, Àngel. Vicens Vives i el redreç... p. 107-108

77 LLUCH, Rosa. El conflicte remença fins... p. 62; LLUCH, Rosa. *La senyoria del pa de l'Almoina...* p. 392 -395

78 Entre d'altres, FREEDMAN, Paul. Dues guerres pageses... p. 57-58; FELIU, Gaspar. *Rellegint la història dels...* p. 47

79 FREEDMAN, Paul. *Els orígens de la servitud...* p. 204

giragoneses segons el context i les aliances circumstancials a conveniència seva, que reacciona tard o és diletant de reacció des de la llunyana Andalusia»⁸⁰

Els senyors, enrocats en la constitució de 1481, actuarien amb l'ús de força per impedir les reunions pageses, provocant que les posicions més revolucionaries entre la pagesia guanyessin força⁸¹ i derivessin en un nou alçament a gran escala que Vicens anomenaria segona guerra remença⁸². Ell planteja l'existència de 4 faccions; dues radicals que busquen enfrontaments, representades pels pagesos de Pere Joan Sala⁸³ i el nobles que organitzaven hosts per reprimir-los, i dues de més moderades que buscaven la concòrdia a través de l'arbitratge reial. Verntallat tindria un paper més passiu en aquest conflicte, encara que finalment (després de la derrota de Pere Joan Sala) el podríem considerar com a membre de la facció més moderada dels pagesos, juntament amb la majoria de síndics i els remences més benestants, els quals afavorien la negociació⁸⁴. Encara que Pere Joan Sala digués combatre en nom del rei en el conflicte, és impensable parlar d'una aliança com la que Verntallat tenia amb el rei Joan II. L'acció repressiva contra els revoltats de la lloctinència reial de l'infant Enric⁸⁵ (a la que podríem sumar l'anul·lació de la Salvaguarda de 1483) i el contingut de punt 20 de la SAG⁸⁶ deixen clar que la monarquia no accepta ser abanderada per la revolta de Pere Joan Sala. Tampoc podem obviar, per al seu anàlisi posterior, les peticions que el cabdill pagès faria el Governador Requesens demanant la suspensió immediata del pagament general de censos i altres prestacions com a condició per aturar l'acció violenta⁸⁷.

Aquesta segona fase bèl·lica del conflicte acabaria desenvolupant-se amb força a la zona del Vallès, cosa que per la proximitat a Barcelona (algunes poblacions del Vallès gaudien del títol de «carrer»⁸⁸ de Barcelona) provocaria una resposta militar per part del consell de

80 SERRA, Eva. *Vicens Vives i els Remences...* 111

81 VILAR, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya...* p. 209

82 VICENS, Jaume. *Historia de los remensas...* p. 133-141

83 Pere Joan Sala hauria sigut el lloctinent de Verntallat durant la primera guerra remença. Com ja s'ha comentat, Vicens era molt dur amb l'ala radical dels pagesos. De Pere Joan Sala diria que «[...] atizó cuanto pudo el incendio de la discordia con el espíritu fanático y demagógico de los revolucionarios natos».

84 LLUCH, Rosa. *EL conflicte remença fins l'any 1486.* p. 77; MALLORQUÍ, Elvis. *Els remences de Cassà...* p. 57

85 VICENS, Jaume. *Historia de los remensas...* p. 183 considera que en la seva acció repressiva, el Lloctinent actua per lliure, i que la política real del monarca és la del governador Requesens, que cerca la concòrdia, mentre que SERRA, Eva. *Vicens Vives i els remences...* p. 110-111 pensa que l'actitud negociadora del monarca a través de Requesens i altres és una estratègia divisòria del moviment social remença que combinada amb la repressió selectiva aconseguiria més endavant un pacte de mínim que no es correspondria amb les aspiracions pageses. VILAR, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya...* p. 209, diria que el Lloctinent Enric estava «l·ligat al clan aristocràtic».

86 FERRANDO segon en la sentència arbitral dada en Guadalupe... p. 103, l. 5-20 (Annex p. 57)

87 VICENS, Jaume. *Historia de los remensas...* p. 173-174

88 Un «carrer» de Barcelona seria considerat com un barri més de la ciutat en molts aspectes, encara que quedés a quilòmetres lluny de la ciutat. Veure GUAL, Valentí. *Matar lo rei...* p. 34

la ciutat. Seria a la batalla de Llerona on Pere Joan Sala cauria derrotat i posteriorment capturat i executat l'any 1485. Encara que aquest fet no acabaria amb les accions violentes d'ambdós bàndols, doncs les zones de la muntanya encara estaven en peu de guerra⁸⁹ i la noblesa barcelonina, crescuda per la victòria de Llerona, tenia poc interès en la concòrdia, la via de la negociació prendria un fort protagonisme fins al dictamen de la SAG l'any següent⁹⁰. El 28 d'octubre de 1485 a Barcelona, es va pactar amb els senyors el compromís per l'arbitratge reial i el 8 de novembre a Amer, els síndics remences hi accedirien també. Tal i com es fa evident en el punt 17 de la SAG i fa notar Pons i Guri, l'arbitratge reial no és unilateral, és a dir, no es fa servir el poder de rei per arbitrar, sinó el permís de les parts i el seu compromís de no apel·lar, ja que d'altra manera no hauria pogut prendre cap decisió que anés en contra de les constitucions i lleis del principat sense passar per corts. És el que s'anomena «arbitrament d'amigable composició»⁹¹.

La Sentència

La SAG de 1486 es va acabar de redactar el 21 d'Abril de 1486 des de Guadalupe i es va enviar al principat on es difondria i es traduiria al català. Consta de diferents parts, un resum escrit en llatí, que explica breument les motivacions, context i contingut de la sentència, així com l'any i lloc de redacció de la mateixa i justifica l'autoritat regia per dictaminar-la. Després hi ha un extens preàmbul que aprofundeix en la contextualització dels fets i estableix l'autoritat per la qual es dicta⁹². La resta de la sentència està composta per 28 «*items*»⁹³ de vocació legislativa i/o política, però també punitiva i, finalment, un annex que conté una llista de pagesos condemnats a mort pels fets violents esdevinguts prèviament a la sentència.

Contingut

Al preàmbul diu el rei que sentència a partir del poder atribuït pels senyors dels remences i

89 VILAR, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya...* p. 209

90 VICENS, Jaume. *Historia de los remensas...* p. 213

91 PONS, J. M. Motivació jurídica de... p. 275-276; FERRANDO segon en la sentència arbitral dada en Guadalupe... p. 102, l. 36-44 (Annex p. 55)

92 L'arbitrament d'amigable composició ja comentat.

93 Aquesta numeració fa referència a la font consultada. La transcripció de la SAG que consta en VICENS, Jaume. *Historia de los remensas...* p. 337-355, té una numeració diferent arribant així fins al 32.

pels mateixos remences: «*en virtut del poder a nos atribuït per los senyors, e senyoras dels pagesos de remença, e o de mals usos de una part, e per los dits pagesos del nostre Principat de Cathalunya de la part altra*» També declara arbitrar sobre el conflicte que hi ha a l'entorn dels mals usos, malgrat que reconeix que el conflicte s'esten a «*[...] censos, e altres servituts, e drets devallants de aquells*». També cal destacar que la introducció comença parlant clarament dels pagesos de remença com a protagonistes del plet, però en certs punts del text, com es veurà més endavant, s'adrecen qüestions que afecten a la pagesia en general (inclosa la que viu fora de l'àrea de conflicte, ja que és una norma que s'aplicaria a tot el principat) i s'utilitza l'expressió «*los dits pagesos*» o «*los pagesos*» fent de vegades difícil entendre si s'està referent exclusivament als remences o no.

Segueix el preàmbul fent un reconeixement al conflicte social esdevingut al principat «*grandíssima turbatio ha pervengut en tot lo dit nostre Principat [de Catalunya]*» i declara tenir la intenció de apaivagar el malestar social de la pagesia mitjançant la sentència «*posar sossec entre las ditas parts*». Per concloure la introducció fa constar haver rebut de veu i per escrit les demandes i respostes de les dues parts, a partir de les quals té intenció de «*fer justícia [...] i reposar lo dit Principat*».

En el primer «ítem» de la sentència, s'adreça directament la qüestió dels mals usos, donant-li així la importància cabdal expressada a la introducció. Sobre la moral dels mals usos considera per un costat que «*contenen gran iniquitat*» però que «*si fossen temperats, reduïts, e limitats a algun moderació, serien tollerables*». Podria ser tant una expressió sincera del monarca (cosa que posaria en dubte la convicció redemptorista de la monarquia, defensada per Vicens Vives) o un intent diplomàtic de simpatitzar amb les dues parts litigants. Sigui com sigui, acaba dient que a causa de la conflictivitat social que generen, és degut d'eliminar-los: «*que los dits sis mals usos no sien, ne se observen, ne hajan loc, nes pugan demanar, ne exigir dels pagesos, ne de los descendents*» i «*aquells abolim, extingim, anichilam, e declaram los dits pagesos, e los descendents perpetualment esser liberts*», malgrat que afegeix que com que si es moderessin podrien subsistir, s'establirà una compensació als senyors a raó de 10 sous per mal us abolit. Caldria tenir en compte doncs, que els mals usos no són abolits, sinó que es dona als remences la possibilitat d'alliberar-se'n pagant certa quantitat. En cas que el remença no volgués fer aquest pagament, hauria d'abonar 3 sous anuals en compensació. Vicens Vives

diria que aquest preu de redempció «condigna el beneficio económico y humano que recibían los campesinos»⁹⁴.

Els «ítems» 2, 3, 4 i 5, són aclariments sobre aquest pagament, com que no es pot fer a terminis (4), que es poden organitzar talles per fer redempcions conjuntes (5) o que queden intactes els pactes previs d'abolició de mals usos entre senyors i remences. Un punt en el que seria interessant profunditzar i que no s'esmenta en la bibliografia consultada per a la redacció del present treball. Fins a quin punt eren freqüents aquesta classe de pactes i sota quines condicions es feien?

A l'ítem 6 s'elimina el dret de maltractar dels senyors, l'«*ius maltractandi*», i s'ofereix l'empara de les autoritats reials davant de casos de maltractament. Amenaça a sotmetre als senyors a justícia civil o criminal en cas de denúncia de maltractament però descarta la possibilitat de retirar la jurisdicció civil dels senyors com a càstic. Aquí es fa evident el caràcter polític de la Sentència.

La rellevància de l'ítem 7 també és innegable, doncs es deixa clar que per ocupar un mas i conrear les seves terres els pagesos han de prestar homenatge al seu senyor territorial malgrat estar exempts de pagar els mals usos, que són «*extincts, abolits, e anichilats*». També diu que els senyors no poden «*imposarlos servitut alguna*». A l'estar exempts de remença, els pagesos, per tant, podran abandonar les terres sense cap recàrrec addicional i endur-se tots els seus bens mobles, havent pagat, tots els possibles deutes contrets amb el senyor, tal i com també s'explicita al text. El manteniment de la prestació d'homenatge al senyor no és més que un reforç del sistema feudal, que manté les seves jerarquies en un moment que estaven sent qüestionades⁹⁵.

El punt 8 és també cabdal, i adreça una demanda important dels senyors. Estableix que passats tres mesos de l'abandó d'un mas per part del pagès, el propietari alodial té dret a rescindir-ne el contracte i restablir-lo de nou amb una altra família. Anteriorment aquest termini se situava en un any i un dia, fins i tot després de la constitució *commemorants* de 1432⁹⁶. És interessant la reflexió que fa Rosa Lluç⁹⁷ quan diu que la qüestió de la servitud

94 VICENS, Jaume. *Historia de los remensas...* p. 259 i veure p. 24 i Nota 112

95 SERRA, Eva. *El règim feudal català...* p. 20.

96 Constitució que restringia encara més el moviment de la pagesia permetent als senyors pregonar la seva fuga en mercats i places.

97 LLUÇ, Rosa. *El mas i la servitud...* p. 90

pot ser una arma de doble fil, ja que si el senyor no té manera de trobar el pagès (de remença) o al seu hereu per forçar-lo a tornar al mas, no podria establir nous pagesos fins que no es rescindís el contracte automàticament al cap d'un any (ara reduït a 3 mesos). El fet que els drets del pagès sobre la terra abandonada, passin d'un any a tres mesos és un perjudici important com es veurà més endavant.

Es podria considerar que els dos «ítems» anteriors aconseguen conjuntament satisfer per un costat la demanda dels remences més benestants de conservar les terres adquirides després de la pesta, ja que el títol 7 fa ús del plural quan parla dels drets dels pagesos sobre els seus masos «[...] reconeixent que tenen las masias, e casas, ab sas terras [...]» i la reivindicació senyorial de poder confiscar el mas a partir de tres mesos després que aquest fos abandonat⁹⁸. Pel que fa a la primera, podríem afegir que el Gener 1488, entre diversos que se'n van fer, es publicaria un aclariment en forma de disposició annexa de la Sentència que garantia de forma més explícita el domini útil dels remences sobre els masos rònecs⁹⁹.

A l'«Ítem» 9 s'aboleix el dret de dida i el dret de cuixa, malgrat que el senyors sempre haurien negat tenir la facultat d'aquest segon dret esmentat. La seva anul·lació apareixeria com a demanda pagesa recurrent, encara que actualment no es considera un dret existent en aquell moment. També s'elimina el dret de flassada de cap de casa¹⁰⁰, s'impedeix als senyors prohibir als pagesos la venda de productes com civada, vi... etc. A aquestes qüestions se li afegirien les del punt 10, que inclou una sèrie de drets llarga que en teoria alguns senyors exigeixen als seus pagesos, com *polls de astor*, *pa de ca*, *brocadella de cavall*, *cussura*... etc. No s'ha trobat cap explicació d'aquests drets en la bibliografia consultada¹⁰¹ ni sembla que tinguessin un pes molt important en les reivindicacions socials del moment, però com ja s'ha comentat, no és remota la possibilitat que els camperols també pensessin en aquestes qüestions i d'altres quan parlaven de «*mals usos*». A més tampoc hi ha manera de saber si aquests drets afectaven només a remences o també als pagesos lliures, cosa que també seria interessant per tal d'avaluar la perspectiva d'èxit o fracàs de la sentència per la majoria de la pagesia.

98 TO, Lluís. Drets de justícia i masos... p. 148

99 VILAR, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya*... p. 211; VICENS, Jaume. *Historia de los remensas*... p. 287-288

100 Dret que permetia als senyors d'apropiar-se la millor flassada (manta) d'un súbdit difunt.

101 VICENS, Jaume. *Historia de los remensas*... p. 259

Dels ítems 11, 12 i 13 cal destacar una reestructuració legal a l'entorn de la figura del capbreu, enfortint-la¹⁰². Un element més de consolidació del sistema feudal que apareix a la sentència.

El punt 14 adreça de nou una qüestió rellevant, eximint a «*los dits pagesos*» (s'entén que també se'n beneficien pagesos lliures) de pagar prestacions per obres de castells enderrocats on no s'hi pot viure, ni servir-hi «*guaytas*» encara que aquests drets estiguessin capbrevats. Correspondria al pagès demostrar davant l'arbitratge reial que no correspon pagar aquest dret d'obra, però mentre no es demostrés caldria seguir pagant allò capbrevat. Com en altres casos el termini de reclamació són 5 anys.

El 15 obliga als pagesos a seguir pagant els delmes, primícies, censos i tasques degudes als seus senyors, a no ser que poguessin demostrar que n'estaven exempts. Destaca especialment el final del Ítem, on el Rei expressa tenir coneixement que part de la pagesia no ha pagat els seus impostos des de 1480 fins la data de l'escriptura. Un impagament que en molts casos s'inicia amb la guerra civil, l'any 1462¹⁰³. Si s'ha de valorar com un èxit o no des de la perspectiva pagesa aquest ítem, depèn de com es plantegi. Per un costat s'afegeix al manteniment de l'estructura feudal, l'obligació de pagar 5 anys de censos endarrerits. Però per l'altra banda, alguns camperols aconseguix estalviar-se fins a 18 anys de prestacions, i els senyors no quedarien satisfets. Altra vegada és una solució de compromís davant d'una qüestió conflictiva que sovint havia sigut menystinguda (que no amagada) per Vicens Vives i la historiografia de principis del segle passat, però que la més moderna li està donant importància.

A partir de l'«ítem» 19, entren en joc els elements punitius contra la revolta pagesa, i la SAG abandona l'aspecte legislatiu per abordar el judicial¹⁰⁴. En el mateix punt 19, ordena als pagesos que controlen castells ocupats que els retornin als seus senyors. També explicita que la ocupació dels castells feta «*[amb] poca temor de nostra correctio, [...] no deu passar sens alguna punitio, segons que devall o proveiem*». És a dir que la pròpia Sentència ja conté el càstig pels pagesos que hagin ocupat castells dels senyors per la força, i que els hagin mantingut fins la data de publicació de la sentència. Dona un marge de 10 dies per entregar els castells als representants reials designats els quals hauran de

102 VICENS, Jaume. *Historia de los remensas...* p. 260

103 FELIU, Gaspar. *Rellegint la història dels...* p. 56

104 VICENS, Jaume. *Historia de los remensas...* p. 257 FELIU, Gaspar. *Rellegint la història dels...* p. 56

fer amb ells el que el rei digui. Si no es compleix es preveuen les penes contingudes a la sentència i «*altres que al nostre arbitre reservam*».

En el següent punt (20) el rei explica que li consta i és públic i notori que tan pagesos (aquí específica de remença i de no remença, reconeixent el protagonisme dels segons en la revolta) com senyors, han fet la guerra al Principat de Catalunya. Malgrat que al principi els posa al mateix nivell, la contundència de l'article, que és l'anunci d'un càstig, es dirigeix sobretot a la pagesia tenint en compte les accions bèl·liques que principalment esmenta; Parla de l'ocupació i/o destrucció violenta de castells, de l'assassinat d'habitants en viles reials, de la crema d'esglésies... També es queixa que es cometessin aquests actes en nom del rei, com ja s'ha comentat, desvinculant-s'hi. Continua parlant dels actes perpetrats pels pagesos rebels (entre els quals no fa distinció entre remences i no remences) i també presenta a la noblesa com a víctimes dels mateixos. Per tal cosa, mana la repressió de la revolta «*nos convenguem manar fer gent de cavall, e de peu per reprimir los impetus e furias desenfrenadas dels dits pagesos [...] e si no fossen estats refrenats, es cert que hagueran posat al dit Principat en grans moviments, e turbacions [...]*» per tal d'aturar els mals de la mateixa. A continuació destaca que els actes de violència s'han seguit cometent després que s'iniciés la negociació amb les delegacions de senyors i pagesos «*no solament feren los dits actes, fins que nos fou compromissat, mas envara despuys ençà han perseverat en sos mals*». I s'afegeix que «*volent las tals audacias, e temeritats castigar, e punir, per que als malfactors sie castic, e als altres eximpli [exemple], considerant que entre los dits delinqüents, e crimosos a alguns, que no han temut esser principals, sis vols caporals, e altres qui actualment meteren las mans en matar, robar, e apresonar, rescatar, ocupar, e enderrocar fortalesas, e lo que pijor es cremar Esglesias, e altres crims [...] en los dits casos per los dits pagesos perpetrats principals, sis vol caporals, altres foren actualment perpetradors de aquells, pertant condemnam los sobredits, e quiscun dells a mort corporal*». Com es veu, en aquest punt anuncia condemnes a mort als principals autors del crims perpetrats i als líders de la revolta («*sis vol caporals*») cosa que és important per entendre d'on surten molts dels noms de la llista de condemnats a mort¹⁰⁵, que és precisament la qüestió que s'acaba tractant en aquest ítem, anunciant el lliurament d'una «scedula» al seu secretari que estaria vinculada a la sentència i que contindrà la llista de condemnats a mort, analitzada en el present treball. També mana la confiscació de béns mobles dels apareguts a la llista, sense perjudici pels senyors dels masos. Tot i això, es guarda la facultat de commutar la pena si fos convenient (cosa que en la majoria de casos

105 MALLORQUÍ, Elvis. Els remenses de Cassà... p. 65

acabaria passant). Els pagesos que no apareixen a la llista, a qui es refereix com a «multitud» i considera element indispensable de la revolta i els actes de violència no són condemnats a mort: «*e per que la multitud encara que no sie menys de culpa, no deu criminalment en las personas esser punida*». És a dir, no tracta aquesta «multitud» de forma individual sinó com a conjunt, de manera que considera no poder condemnar-la a mort, és a dir, no pot donar noms i cognoms i per tant no podria assegurar-se l'execució de la sentència (que no s'entengui, però, que aquesta hauria sigut la seva pretensió si hagués estat viable). Com a substitució de la condemna, obliga la pagesia en conjunt a pagar una multa de 50.000¹⁰⁶ lliures: «*e per que la dita multitud no rest impunida [...] perquè semblants actes no gosen fer [...] absolent los de todas las personas penas, e de confiscacions de béns [...] e condemnam los en quantitat de sinquanta milia liuras*». En aquest «ítem» diu que la pena econòmica ha de ser aplicada als pagesos de remença; «*las quals condemnations [...] manam esser executadas en las personas, e bens dels pagesos de remença, e o dels sis mals usos*», però en l'«ítem» 26 estableix que els pagesos que no són de remença també contribueixin a pagar les compensacions econòmiques (excepte el rescat pels mals usos, clar). No és evident qui ha de contribuir, parla dels pagesos que «s'alegrin» de la sentència. És dir, dels beneficiats per la sentència. Hi ha elements de la mateixa que s'apliquen a tot el Principat, i d'altres que són més específics de la zona de conflicte. La majoria d'autors coincidirien a admetre que les 50.000 lliures són una mostra més de l'intent del monarca de treure rèdit econòmic de l'assumpte, però Vicens ho emmarcaria en un intent d'assertivament d'autoritat per tal d'impedir futures revoltes i com a compensació pels diners que faltaven pagar al rei Alfons V dels 100.000 florins promesos¹⁰⁷. De tota manera, malgrat la contraposició que en fa l'autor, no semblen necessàriament contradictòries les dues visions.

El número 21, estableix un seguit d'indemnitzacions que la pagesia ha de pagar als senyors pels danys causats a les seves propietats durant la revolta. S'estableixen en 6000 lliures barceloneses a pagar en 2 anys, quantitat considerada «ben minsas» per Gaspar Feliu, en comparació a les 50.000 que com s'ha comentat s'exigeixen per compensar la corona, denotant que es considerava més perjudicat que no pas el conjunt dels senyors¹⁰⁸. A més estableix que les coses robades siguin tornades si es troben, i si no siguin econòmicament compensades.

106 Una lliura equival a 20 sous. Veure FELIU, Gaspar. Rellegint la història dels... p. 56

107 VICENS, Jaume. *Historia de los remensas...* p. 262-263

108 FELIU, Gaspar. Rellegint la història dels... p. 56

Els «ítems» 22 i 23 decreten una amnistia general pels presos que estan pendents de judici en l'àmbit eclesiàstic i pels que estan empresonats pels senyors, anul·lant també les causes de rescat.

Queda per destacar el punt 24 que estableix una treva militar i judicial de 101 anys entre senyors i pagesos. Els conflictes s'hauran de dirimir a través de la sentència, i no iniciant nous processos judicials o accions armades. I el 28, on el rei es reserva la potestat de modificar el contingut legal de la sentència en un futur si ho cregués necessari, cosa que acabaria passant en diverses ocasions.

Interpretacions

Sobre la sentència, la historiografia en destaca diferents elements. Vicens Vives consideraria «el mencionado fallo justo y equitativo en su aspecto social y, desde luego, favorable a los remensas.” i “[...] una revolución campesina, victoriosa en el fondo aunque destrozada en el campo de batalla». És a dir, no ho veu només com una victòria remença, sinó de la pagesia en general¹⁰⁹.

Altres visions discutirien més la idea que el contingut impliqués una victòria pagesa, per exemple Gaspar Feliu diria que «es pot parlar de victòria remença però no pagesa». Malgrat que destaca que «no era una guerra pagesa, que no va afectar a tot el principat, que era una guerra per la remença i els mals usos, i en aquest cas és una victòria, potser no total, però sí una victòria». A més, Feliu desgrana els arguments que podrien utilitzar-se per defensar les diverses interpretacions de la sentència des de la perspectiva pagesa. A favor destacaria que la baixa noblesa catalana quedaria arruïnada¹¹⁰ al no percebre finalment les prestacions pendents de 1462 a 1480 ja que el deute en qüestió seria obviat a la SAG, la possibilitat d'ampliar les possessions a través de l'adquisició d'altres masos i, evidentment, l'eliminació dels mals usos, destacant que la compensació per la mateixa de 3 sous anuals perdria importància amb els anys a causa de la variació del preu del diner. En contra, destacaria que el cost de l'alliberament ascendiria a 216 sous per família¹¹¹ (de mitjana) entre multes, indemnitzacions i els 60 sous per la redempció dels 6 mals usos, i

109 VICENS, Jaume. *Història de los remensas...* p. 264

110 Idea possiblement discutida per SALES, Núria. *Guadalupe 1486 ¿triomf...* p. 59-61

111 Considera que tenint en compte el preu del blat això equival 10 hectolitres del mateix, és a dir al consum anual d'una família pagesa.

això sense tenir en compte la devastació produïda pel conflicte bèl·lic i el manteniment dels homenatges i juraments i de totes les prestacions pròpies del sistema feudal i l'emfiteusi¹¹². Elvis Mallorquí destaca que la jurisdicció en mans de senyors laics i eclesiàstics no queda afectada per la sentència i que el model feudal contra el qual s'havia aixecat part de la pagesia durant la segona guerra remença queda confirmat¹¹³. Pons i Guri no emet gaire judici al respecte, però reconeix que part de les reclamacions pageses anaven contra el domini directe i fins i tot contra les jurisdiccions baronials, de manera que implícitament no hi veu un triomf. També destaca l'obsessió del text per la legalitat i la seva inviolabilitat, esmentant la idea de l'arbitratge d'amigable composició que ja s'ha comentat¹¹⁴. Pierre Vilar i Paul Freedman segueixen una línia similar a la de Gaspar Feliu, considerant-la, el primer, com un triomf del remences moderats que guanyen la llibertat però sense esdevenir propietaris¹¹⁵ i el segon que no suposa una victòria total pagesa però no es pot negar que «l'abolició dels costums arbitraris i abusius i [...] de redempció [...] representen una derrota per als nobles i per a altres grans terratinents»¹¹⁶. Ambdós donen gran importància a l'eliminació del dret de maltracte.

El darrer grup té una visió més crítica i veu menys beneficis per la pagesia en la SAG. Destaquen en aquest sentit les visions de Núria Sales i Eva Serra que aporten a la discussió la perspectiva de la lluita de classes i se centren en els fets posteriors a la SAG més que en text en si per discutir les conseqüències reals que aquest tindria i que s'abordaran més endavant. Serra, a més, destacaria que és cert que la SAG liquida els mals usos, però també ho és que reforça el sistema feudal, cosa que implicaria que aquest s'ha sentit amenaçat (idea compartida per Gual¹¹⁷) i es pregunta si «Encara cal afirmar que el [...] compromís no hauria existit sense guerra pagesa?» és a dir que considera que l'amenaça que els pagesos van fer pesar sobre el sistema és el que força un compromís favorable als remences¹¹⁸.

112 FELIU, Gaspar. *Rellegint la història dels...* p. 58 i FELIU, Gaspar. *El règim senyorial català...* p. 39. A FELIU, Gaspar. *Els continguts de la Sentència...* s'ha insistit recentment a clarificar el debat.

113 MALLORQUÍ, Elvis. *Els remences de Cassà...* p. 66

114 PONS, J. M. *Motivacions jurídiques...* p. 276 i 278

115 VILAR, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya...* p. 211

116 FREEDMAN, Paul. *Els orígens de la servitud...* p. 206

117 GUAL, Valentí. *Les conseqüències de la...* 126

118 SERRA, Eva. *El règim feudal català...* p. 20

Finalment, està la qüestió dels cabdills del remences radicals condemnats a mort per esquarterament i confiscació de béns¹¹⁹, la qual ha merescut una atenció més aviat menor des de l'obra de Vicens i que el present treball es proposa abordar a continuació¹²⁰.

La qüestió dels condemnats

Com s'ha comentat la sentència a més de legislar, condemna a mort una sèrie de cabdills remences. Unes condemnes que com s'ha explicat tenen un caràcter fortament polític, i busquen perseguir especialment els revoltats que no havien signat el compromís d'Amer del dia 8 de novembre de 1485. Vicens Vives va publicar una llista dels condemnats per la sentència¹²¹ sense aprofundir massa en el seu estudi, encara que per algun cas concret seguís la seva evolució. També és important destacar que en la seva obra hi ha certes discrepàncies amb la llista consultada per fer el present treball, la qual es pot veure completa a l'Annex.

Primerament seria important observar la presència de noms reconeguts a la llista. Destaquen Francesc Sala, que era el fill de Pere Joan Sala, líder de la revolta de 1484 i derrotat a Llerona un any abans¹²². També podem veure la presència dels Sala de Montornès, dos fills i el pare, Bartomeu, que segons Vicens Vives seria cosí de Pere Joan Sala¹²³. Vicens relata com durant el segon aixecament remença, Bartomeu Sala aconseguiria traslladar la revolta a Vic en primer lloc i després baixar al Vallès on es concentraria bona part de l'acció bèl·lica¹²⁴. En «Sala de Montornès» apareix també en les denúncies que els privilegiats farien al monarca sobre el descontrol de la revolta pagesa «*los pagesos roben e destrossen contínuament..., no gosa ningú anar per la terra si no porta guia*¹²⁵ *d'en Sala de Montornès, d'exos altres bandeitats...*»¹²⁶. Els Sala de Montornès, són dels que van mantenir la revolta activa després de la desfeta de Llerona¹²⁷

119 GUAL, Valentí. El punt de partida de... p. 15

120 Es pot observar una articulació més detallada sobre els posicionaments historiogràfics a l'entorn de la SAG a GUAL, Valentí. El punt de partida de... p. 16-20

121 VICENS, Jaume. *Història de los remensas...* p. 261-263

122 Veure p. 16

123 VICENS, Jaume. *Història de los remensas...* p. 160

124 *Íbidem*. p. 261

125 Guiatge o Salconduit

126 VLAR, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya...* p. 209

127 VICENS, Jaume. *Història de los remensas...* p. 223

Un altre nom que ressona és el de «*Rovira de Batet qui tira a mossen Salba*», tal i com es transcriu¹²⁸, durant els fets de Mieres, en els que l'algutzir mossèn Salbà seria disparat el març de 1482 i cauria travessat per una fletxa, malgrat que sobreviuria. Pierre Vilar atribueix aquest atemptat a la reacció pagesa a la constitució «*com per lo senyor*» i hi veu darrera la ma de Pere Joan Sala¹²⁹. Vicens Vives utilitza aquest cas per defensar que les condemnes més que motivades per qüestions polítiques s'ajustaven a dret comú ja que es perseguia a criminals concrets com els que «*ferieron a mossen Çalban y al assessor de Gerona y a otros oficiales y han seydo muy principales en tomar castillos y fazer robos*»¹³⁰.

En «*Seriyà*», tal i com apareix al document, faria referència a Joan Serinyà, el síndic remença que, abans de signar-se la Sentència, hauria fugit de la cort reial en contra de la voluntat explícita del monarca. Seria un dels pocs que acabaria finalment executat. En aquest cas, a finals de Gener de 1488¹³¹. També és d'extraordinària rellevància el nom de Narcís Goxart, un dels cabdills pagesos que durien la guerra més lluny, mantenint l'activitat rebel fins passat el 1490 tal i com es veurà quan es discuteixin les conseqüències de la sentència.

Més enllà d'aquests, podem destacar la presència de tres estrangers; «*Lo Francès*» per un costat i per l'altre «*Lo Mallorquí*» i «*Lo Gascó*» (que «*anav[en] amb lo dit Sal de Montornès*») i també a Guerau Plat, que hauria sigut «*criat de mossen Verntallat*». Amb tota probabilitat darrera d'altres noms s'amaguen històries més que rellevants, i la possibilitat d'ampliar la recerca en aquest punt és evident. Malgrat això també és de justícia dedicar esforços a analitzar la problemàtica globalment i veure l'origen i la procedència dels condemnats. Després del buidatge de les dades observem la següent distribució per comarques¹³²:

128 FERRANDO segon en la sententia arbitral deda en Guadalupe... p. 106. Vicens per contra fa referència a Bellvespre de Batet com l'autor de l'atac. Aquesta discrepància podria deure's al fet que Vicens utilitza una transcripció diferent de la SAG i no fa constar cap Rovira a la llista.

129 VLAR, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya...* p. 208

130 VICENS, Jaume. *Història de los remensas...* p. 268

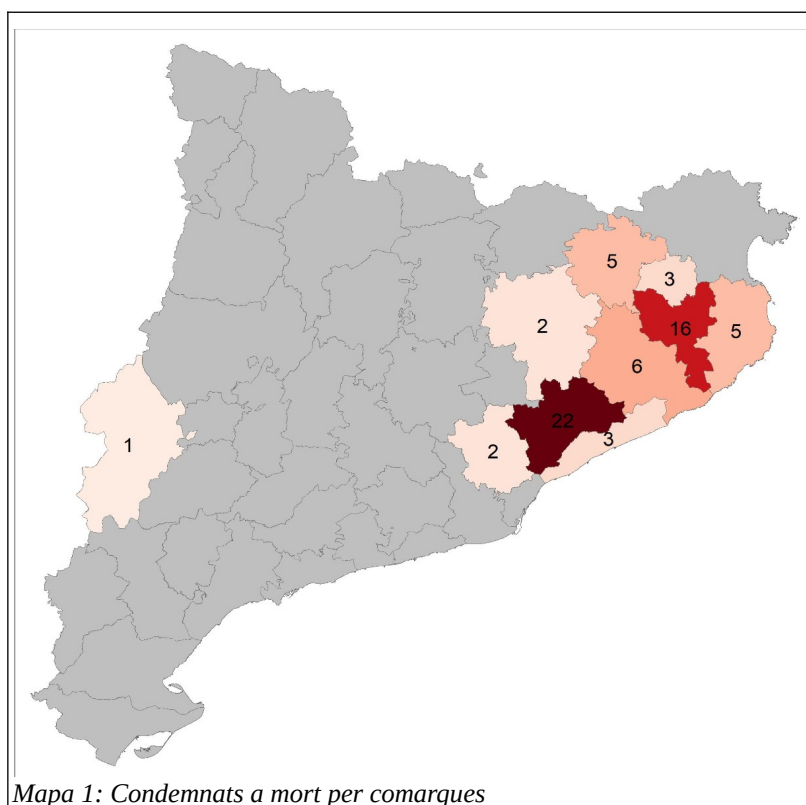
131 *Ibidem*. nota 237 i p. 281-282

132 Idealment, s'hauria de distribuir per vegueries medievals i, especialment, per jurisdiccions i propietat alodial baronial. D'aquest plantejament es podria extreure informació sobre el comportament de determinades cases nobiliàries i veure quins súbdits eren més proclius a enfrontar-se als seus senyors. Per fer això caldria reconstruir el mapa feudal del moment amb precisió.

Condemnats a mort per comarca

Comarca	Focs	Habitants estimats	Condemnats	Percentatge	Pes relatiu
Vallès Oriental	1688	8440	22	0,26%	32,35%
Gironès	2294	11470	16	0,14%	23,53%
Selva	1601	8005	6	0,07%	8,82%
Garrotxa	1413	7065	5	0,07%	7,35%
Baix Empordà	2966	14830	5	0,03%	7,35%
Pla de l'Estany	814	4070	3	0,07%	4,41%
Maresme	1154	5770	3	0,05%	4,41%
Osona	1788	8940	2	0,02%	2,94%
Vallès Occidental	928	4640	2	0,04%	2,94%
Segrià	2431	12155	1	0,01%	1,47%
No identificats	NA	NA	3		4,41%
Total:	17077	85385	68	0,08%	

D'aquesta llista destaquen immediatament el Vallès amb 22 condemnats i el Gironès amb 16. En el primer dels casos el 0.26% d'habitants del Vallès Oriental condemnat equival aproximadament un de cada 400¹³³. Tot i això és el pes relatiu de cada comarca el que desperta veritable interès. La representació en mapes¹³⁴ permetrà visualitzar-ho millor:

Mapa 1: Condemnats a mort per comarques

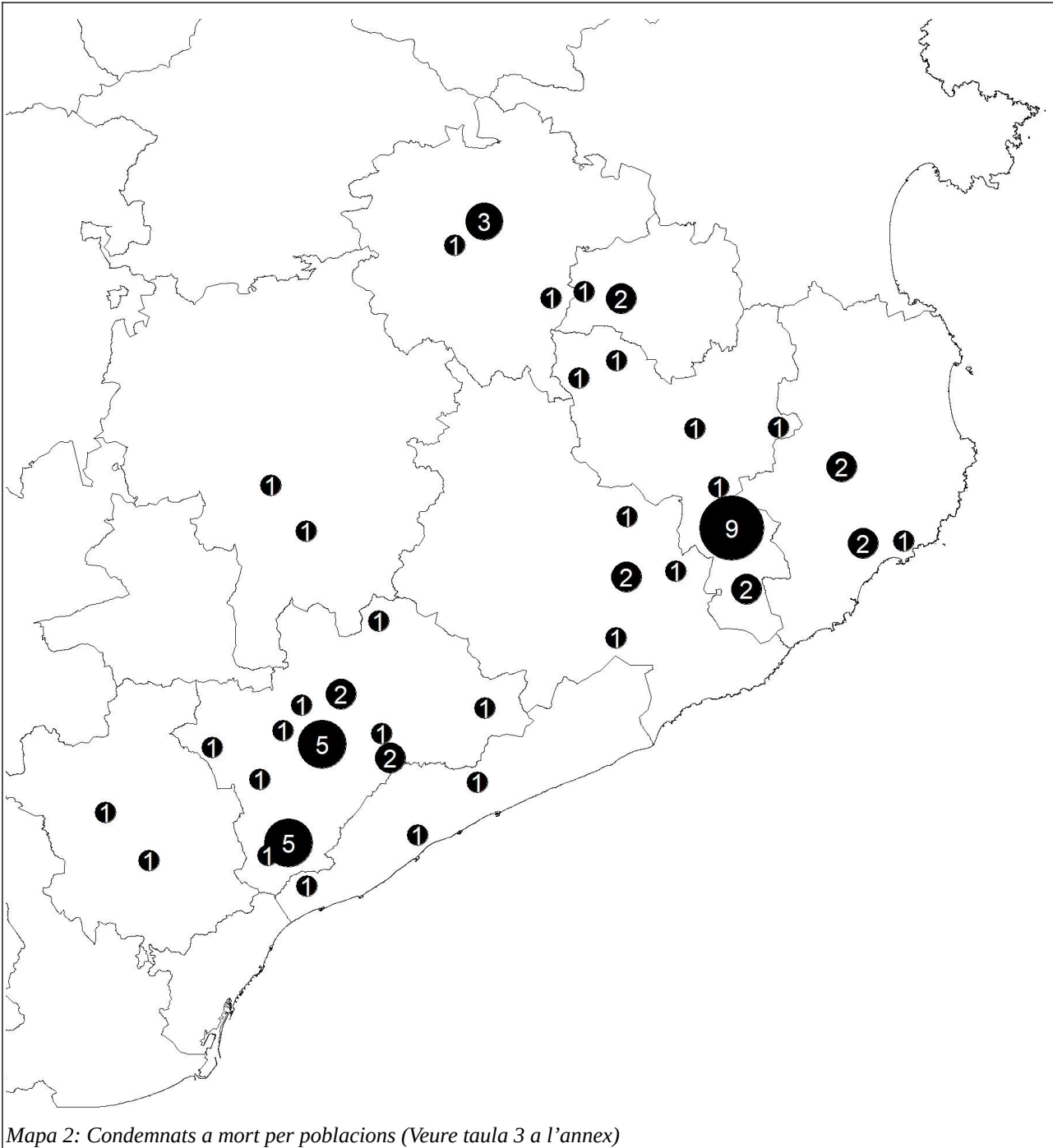
Crida l'atenció la relativa poca presència de les «zones de la muntanya» (que a nivell de comarques equivaldrien a l'interior de La Selva, La Garrotxa i Osona aproximadament) donada l'enorme atenció que mereixen en els diferents relats consultats sobre la segona guerra remença. Tampoc coincideixen exactament amb les principals zones remences segons Vicens Vives¹³⁵, malgrat que els resultats més aviat

133 És cert que al ser tant petita la mostra, el valor de la distribució territorial de les dades no s'ha d'exagerar, i la idea del percentatge d'habitants condemnats per comarca potser és poc significativa, però tenir-lo en compte sempre és interessant.

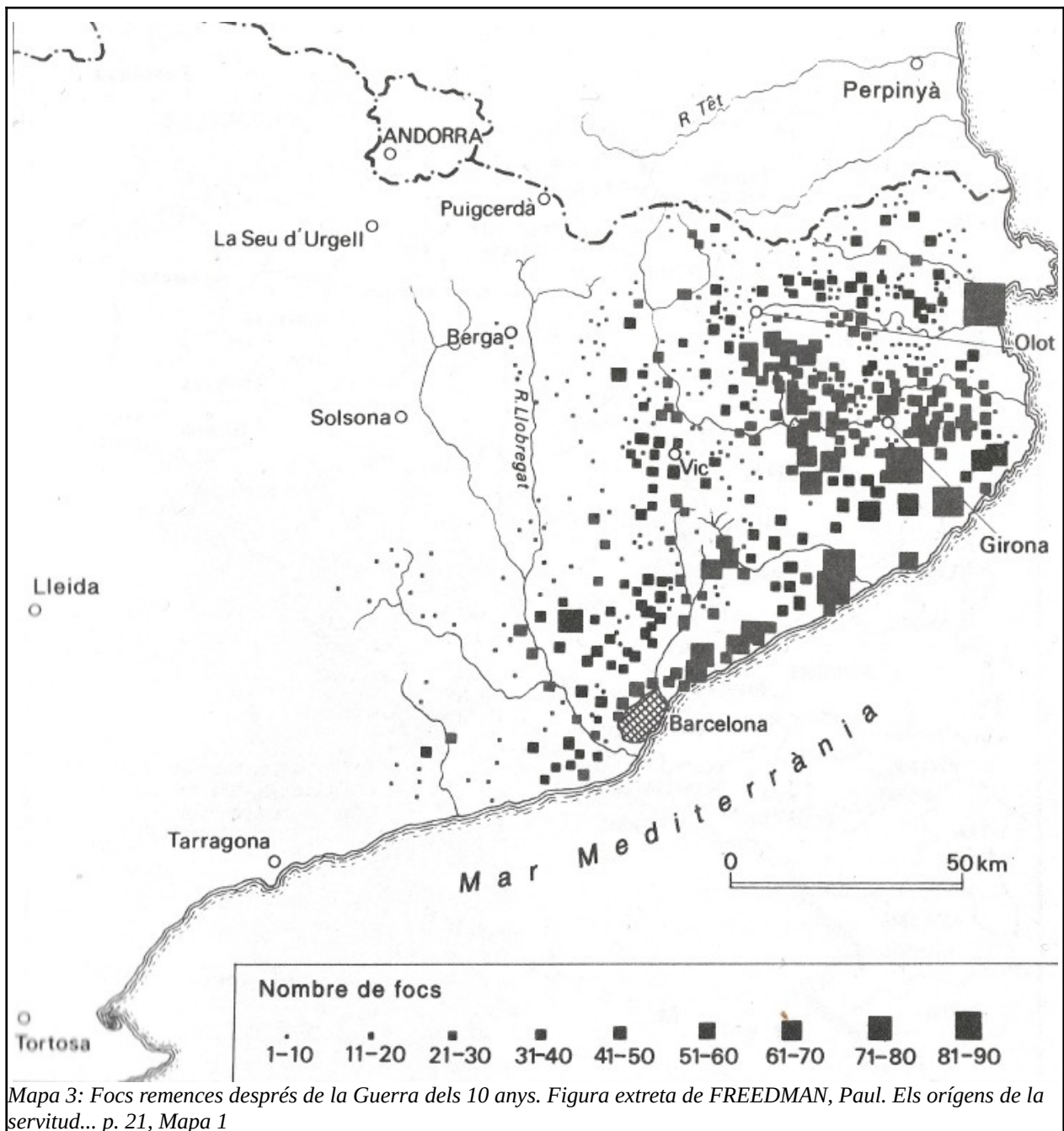
134 Les discrepàncies entre els mapes elaborats es deuen a problemes de precisió de la font original.

135 Veure p. 9

«baixos» per l'Empordà i la Selva sí que encaixarien bé amb la idea que són les regions amb pagesos més benestants¹³⁶ i per tant menys proclius a la revolta violenta. Agafant els dos mapes següents es pot fer una comparativa entre l'origen dels condemnats a mort i la densitat de focs remences després de la guerra civil:

136 Veure p. 12

Si bé hi ha una evident coincidència general, cosa que reforça la connexió entre el fet remença i el conflicte esdevingut, també s'observa que les zones del Maresme i l'Alt Empordà es veuen clarament infrarepresentades a la sentència, donant a entendre que els remences d'aquestes zones no haurien participat tant activament dels alçaments violents, coincidint amb els relats del conflicte. Al Vallès Oriental observem l'efecte contrari. Sent una zona amb presència relativament baixa de remences (si ho comparem amb el Gironès, per exemple) veiem com s'emporta una nòmina força elevada de condemnats. Eva Serra ha estudiat casos concrets de poblacions del Vallès amb alta participació a la guerra dels que

ha conclòs que la qüestió remença no hauria d'haver sigut la principal motivació en aquest cas, sinó les exaccions no vinculades a la servitud¹³⁷, cosa que encaixaria amb allò observat a partir dels mapes; la remença pesa, però hi ha d'haver altres factors.

Finalment, és impactant el cas de Cassà, sense el qual la força dels casos del Vallès respecte la resta seria encara més important. Dels estudis d'Elvis Mallorquí sobre aquesta localitat destaca un impacte especialment dur de la pesta i el sotmetiment jurídic als Montcada, així com una majoria de la propietat en mans eclesiàstiques. Cassà estaria dividit en 9 veïnats, cadascun amb el seu propi sometent que s'hauria unit al conflicte, especialment després de la visita a la localitat de Pere Joan Sala. Fins i tot després de la mort d'aquest les assemblees dels veïnats, encara que dividides, decidirien no renunciar a seguir lluitant. També fa notar que en els assalts al monestir de Sant Feliu de Guíxols hi haurien participat pagesos de Cassà, i que quan els síndics van acordar el retorn dels castells controlats pels pagesos com a part del compromís els de Cassà s'hi van negar. Per acabar, Mallorquí no pot evitar veure una enorme coincidència en el fet que es detectin 9 condemnats a mort de Cassà (un de cada veïnat segons la seva recerca¹³⁸) i hi hagi 9 veïnats diferents. Explica que podrien ser els líders dels sometents de cada veïnat, cosa que reforçaria la idea que bona part de les condemnes eren polítiques¹³⁹.

En conclusió, podem afirmar que la nòmina dels condemnats ens assenyalava el pes fonamental i indiscutible dels remences dins del conflicte, però alhora (i sempre tenint en compte que el nombre de condemnats és baix i per tant l'error estadístic en la seva distribució territorial pot no ser menyspreable) hi ha certs elements, com la sobre-representació del Vallès, que porten a pensar que la remença no és l'única causa. Quina de les dues pesa més segurament depèn del lloc, el moment i el cas concret, i caldria un estudi molt més profund per acabar-ho de dirimir.

137 SERRA, Eva. El règim feudal català... p. 25

138 Mallorquí afegeix Pere Creixell de Serinyà, que no apareix al text de la sentència ni a la llista de Vicens Vives.

Podria ser el Germà de Guerau Creixell (veure Annex: Taula 1), però aquest paper l'he atribuït a Jaume Creixell (veure nota 148).

139 MALLORQUÍ, Elvis. Els remences de Cassà...

Conseqüències de la Sentència

Un cop firmada, tramesa i llegida davant la plana major remença el juliol del 1486, calia assegurar-se del compliment de la Sentència. Les zones de la muntanya de la Catalunya Vella i especialment la zona de la Selva i el baix Gironès seguien parcialment controlades per rebels que no pretenien homologar el dictamen reial¹⁴⁰. Així doncs aquest període seria protagonitzat per diversos sectors: els síndics remences que acceptaven la sentència i buscaven la conformitat de la resta de pagesos, els representants de la monarquia, interessats en aplicar-la fent caure el pes de la justícia reial sobre els condemnats¹⁴¹ i cobrant les multes establertes, les bandes de pagesos actives, liderades per cabdills com Narcís Goxart que en alguns casos encara ocupaven castells i llocs¹⁴² i finalment la noblesa, que volia recuperar les possessions perdudes davant els revoltats amb l'ajuda dels procuradors reials i la negociació dels síndics remences¹⁴³ i assegurar-se el cobrament de censos i tasques, així com consolidar l'estructura feudal resultant de la sentència.

La progressió natural dels anys següents va ser de disminució del conflicte violent i l'augment de protagonisme de la negociació i els síndics¹⁴⁴. La SAG malgrat la seva extensió no era definitiva, quedaven molts caps per lligar com ja s'ha comentat.

La dificultat de fer homologar la sentència en els sectors encara revoltats¹⁴⁵ portaria al monarca, que hauria insistit en la condemna¹⁴⁶, a acceptar una amnistia molt generalitzada de la llista de condemnats l'any 1488, reduint-la només a 12¹⁴⁷ entre els que destaquen Narcís Goxart i Rovira de Batet. En l'obra de Vicens es destaquen tres execucions de condemnats per la sentència, totes prèvies a l'amnistia: Ferrer de Panades, Guerau Crexell, i el ja esmentat Joan Serinyà. També destaca l'execució de Jaume Crexell, que no apareix a la llista de condemnats de la SAG, i que segons Vicens era de Llagostera, com Ferrer,

140 VICENS, Jaume. *Història de los remensas...* p. 268

141 *Ibidem*

142 Com el cas de Cassà, veure p. 31

143 VICENS, Jaume. *Història de los remensas...* p. 268

144 GUAL, Valentí. *Les conseqüències de la...* p. 126

145 SALES, Núria. *Guadalupe 1486: ¿trionf del mas...* p 58

146 VICENS, Jaume. *Història de los remensas...* p. 279

147 Segons VICENS, Jaume. *Història de los remensas...* p. 288, nota: 113 els 12 no amnistiats serien: Narcís Goixart, Clavaguera de Batet, Rovira de Batet, Terrés de Santa Eugènia de Ter, Illa del Pont, Gabriel Santpere i Rafael Santpere, de Corró Jussà, Joan Coll de Llagostera, Pere Bartomeu de La Bisbal, Narcís Vila de Porqueras i Comapregona, de Sant Quirze. En aquesta llista sí que apareix Rovira de Batet però en la llista anterior de Vicens de tots els condemnats no.

malgrat que Mallorca li situï l'origen a Cassà¹⁴⁸. Llagostera hauria sigut també un dels llocs més agitats abans i després de la sentència, del que cal destacar fins a dos atacs perpetrats per habitants del poble en qüestió al monestir Sant Feliu de Guíxols sense trobar massa resistència¹⁴⁹ i l'ocupació feta pels seguidors de Goxart del castell de Llagostera. La mateixa localitat seria durant força temps representativa dels remences que s'oposaven a la homologació de la sentència, juntament amb d'altres com Cassà. El problema dels condemnats s'acabaria saldant el 1490 amb l'aprovació d'un guia per als 12 exclosos de l'amnistia si se sotmetien a l'autoritat reial¹⁵⁰. Finalment doncs, amb molt poques excepcions, els condemnats van acabar sent perdonats d'una manera o altra, cosa que prova fins a quin punt l'autoritat reial no tenia el control total del territori en el moment d'aprovació de la sentència. Va caldre perdonar als pagesos que encara no havien homologat la Sentència per fer-los rendir o que retornessin al principat després del seu exili. Potser la idea de Vicens que es tractava d'una rebel·lió derrotada al camp de batalla no es pot assumir del tot¹⁵¹ i qui sap si sense la resistència posterior a la desfeta de Llerona i al compromís d'Amer la resolució de la sentència no hagués estat diferent, com insinua Eva Serra¹⁵².

No podem passar per alt, tampoc, el cas de l'intent de regicidi produït a Barcelona el 7 de desembre de 1492, en què Joan de Canyamars, un pagès de 60 anys atacaria al rei amb un coltell mentre aquest sortia d'una audiència al Palau Reial de Barcelona. La figura de Canyamars resulta encara avui dia prou misteriosa per la historiografia. Basant-se en el relats contemporanis a l'atac, Vicens el tracta de boig i no vincula l'atac a la causa remença¹⁵³, coincidint amb la postura oficial de la casa reial i prou acceptada per part de la historiografia¹⁵⁴. Altres que adrecen la qüestió com Pierre Vilar, posarien en dubte que es tractés d'un boig i que el seu atac no tingués càrrega social i política¹⁵⁵. Gual, que tractaria aquesta qüestió amb més detall explica que fons contemporànies atribueixen l'atac a conspiracions estrangeres o fins i tot jueves, donada la posada en marxa recent de la inquisició al Principat i l'expulsió dels mateixos l'any 1492. S'acabaria concretant, però, que

148 Hi ha la possibilitat que fos el germà de Guerau Crexell, ja que sense afirmar-ho, MALLORQUÍ, Elvis. Els remences de Cassà... p.61 relata la seva execució i diu que era de la mateixa vila, alhora que en la llista de la SAG veiem que es fa referència al germà de Guerau Crexell sense dir-ne el nom.

149 Segons VICENS, Jaume. *Història de los remensas...* p. 224; els habitants de Sant Feliu simpatitzaven amb la causa remença i per això no oposaren resistència.

150 VICENS, Jaume. *Història de los remensas...* p. 310

151 FELU, Gaspar. *Rellegint la història dels...* p.54

152 SERRA, Eva. *El règim feudal català...* p 20

153 VICENS, Jaume. *Història de los remensas...* p. 313

154 GUAL, Valentí. *Les conseqüències de la...* p. 134

155 VILAR, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya...* p 211

era un pagès de remença de Canyamars, entre el Maresme i el Vallès, una zona considerablement afectada pel conflicte¹⁵⁶. Destaca que aquella mateixa jornada el rei s'havia reunit per discutir amb síndics (entre ells Pere Antoni de Vilobí, molt recurrent en els relats de Vicens o Mallorquí) l'aplicació de certs aspectes de la sentència. Hom podria pensar que es tracte d'un pagès pobre a causa de les guerres i sense capacitat de pagar les parts corresponents a les multes o amb béns embargats. Sigui com sigui, i al marge de les versions oficials, les teories sobre un complot s'estendrien entre el membres de la cort com mostra la seva correspondència i, en definitiva, donada la condició de remença pobre de l'assaltant, certament no es pot obviar la possibilitat que els seus actes estiguessin vinculats a una Sentència l'aplicació de la qual no seria sempre favorable als interessos dels pagesos menys adinerats¹⁵⁷.

Dels anys immediatament posteriors queda destacar la conformació del «Gran sindicat remença», qüestió que seria tractada en profunditat en l'obra del mateix nom per Vicens Vives¹⁵⁸ i la principal funció del qual seria l'organització de les talles per a recaptar els diners necessaris per a fer efectiva l'abolició dels mals usos i el pagament de les multes que establia la sentència. L'activitat d'aquest sindicat aniria des de 1488 a 1508 i d'ella es podria extreure gran quantitat d'informació sobre la reconfiguració del camp català immediatament posterior a la resolució del conflicte remença. Tampoc s'ha d'oblidar que passada una dècada de la SAG no s'havia assolit una situació de tranquil·litat total al camp català. Sobre els pagesos pesava fins el 1495 la prohibició d'entrar a les viles i ciutats i es donarien fets com l'assalt de pagesos de la muntanya per alliberar presos capturats pel sotsveguer del Vallès¹⁵⁹.

No és menys important, però, observar l'evolució del camp català a més llarg termini per tal d'avaluar quins impactes reals tindria la SAG sobre la realitat quotidiana dels afectats. En primer lloc es podria fer una avaluació sobre la implementació dels dos models de redempció dels mals usos, i és que no tots els remences optarien per la liquidació immediata a través del pagament de 60 sous. Molts triarien seguir pagant 3 sous anuals com a compensació als seus senyors. De fet, aquests pagaments se segueixen veient durant el segle XVIII¹⁶⁰, encara que el seu valor seria cada cop més simbòlic amb el pas del

156 Veure Annex p. 66

157 GUAL, Valentí. *Matar lo rei...*

158 Veure VICENS, Jaume. *El gran sindicato remensa (1488-1508): La última etapa del problema agrario catalán durante el reinado de Fernando el Católico*. Madrid: CSIC. Patronato Marcelino Menéndez Pelayo, 1954.

159 GUAL, Valentí. Les conseqüències de la... p. 132

160 PONS, J.M. *Motivacions jurídiques...* p. 282

temps degut a la devaluació del preu de la moneda com ja s'ha comentat¹⁶¹. Rosa Lluç i Elvis Mallorquí adrecen aquesta qüestió, atribuint-la a la necessitat dels antics remences de fer constar d'alguna manera el seus drets sobre les terres¹⁶². La reducció del termini, passant d'un any a 3 mesos, perquè el senyor tingués dret a cancel·lar el contracte en cas que el pagès vinculat no treballés la terra, encara afagiria més pes a la por del pagès de ser expulsat de les seves terres (cosa que possiblement hauria passat en algun cas com es veurà tot seguit) i faria que molts preferissin seguir pagant els 3 sous anuals (quantitat prou simbòlica) abans d'arriscar-se que el senyor posés en dubte els seus drets sobre la terra, especialment en els casos de posseir molts masos o parcel·les¹⁶³. Tal i com s'observa en el cas de la Vall d'Aro¹⁶⁴ en les capbreuacions de 1567, la totalitat del 10% pagesos més adinerats, seguien pagant redempcions (els 3 sous anuals) i si estirem fins a incloure el 30% de pagesos amb més terres, els quals tenien més del 99% de la terra capbreuada¹⁶⁵ la quantitat que pagava la redempció segueix sent d'una àmplia majoria. Per contra, dels 61 que conformaven el 65% amb menys terres, només 3 seguien pagant redempcions. Els mals usos i la remença han deixat de ser una eina del senyor per controlar el pagès a ser una eina del pagès per reivindicar el seu dret sobre la terra, especialment en els casos de posseir grans extensions. Com suggereix Lluç¹⁶⁶, podríem dir que els mals usos, a la pràctica, no desapareixen, només es transformen. Això sí, disminuint el seu impacte econòmic i canviant considerablement de funció.

Per recollir el testimoni de la referència al cas de la vall d'Aro, podríem afegir que la diferència entre pagesos s'eixampla. Si fem la comparativa amb les dades plantejades just després de la pesta (200 anys abans) veiem com les quantitats de terres dels més rics augmenten, i que el grup més pobre és considerablement més nombrós i s'ha de conformar amb menys. Aquest és un element indispensable quan intentem avaluar l'èxit de la SAG des de la perspectiva pagesa, doncs es fa evident que, al marge de la nova condició jurídica de pagesos lliures de la que gaudien els antics remences, des del punt de vista de les condicions materials de vida la SAG no hauria sigut un èxit per la gran majoria, tot i haver permès als pagesos més benestants enriquir-se més. De tota manera cal tenir en compte dues qüestions. En primer lloc que ens referim només a un estudi de cas i caldria tenir més dades per afirmar que aquesta sigui una tendència general. En segon, no

161 Veure p. 24 i FELIU, Gaspar. *Rellegint la història...* p. 58

162 Veure p. 20

163 LLUCH, Rosa. *El mas i la servitud en...* p. 92-93; MALLORQUÍ, Elvis. *Els remences de Cassà...* p. 66

164 PORTELLA, Jaume; et. al. *El cas de la Vall d'Aro...* p. 48-49

165 *Ibidem*. Un 15% de les vessanes no apareixen al capbreu segons l'estudi en qüestió.

166 LLUCH, Rosa. *El conflicte remença fins...* p. 75

podem obviar la consideració de Feliu, que conclou que «l'enriquiment d'una part de la pagesia i la dissociació social de la comunitat pagesa no és un fet posterior ni causat per la Sentència de Guadalupe, sinó anterior»¹⁶⁷.

Núria Sales, en canvi, està més convençuda de la relació entre la sentència i l'augment de les diferències econòmiques entre pagesos, destacant els grans patrimonis que algunes famílies aconseguïen, acumulant masos sota un mateix nom. Tampoc considera que la baixa noblesa s'arruïnés tal i com altres autors han apuntat¹⁶⁸ i explica que molts senyors d'ex-remences reconvertien castells en cases pairals fortificades, que sovint s'han atribuït a orígens no privilegiats, i construïen palaus a ciutats, com a Girona. Per altre banda, diu que la vulnerabilitat de les famílies pobres era enorme davant la nova norma dels tres mesos ja comentada¹⁶⁹. Es pregunta quants pagesos s'havien quedat sense dret a les seves terres per anar pel món captant, després que les represàlies virregnals per no haver denunciat la presència de bandolers, haver-los acollit, o haver-se posicionat en el costat perdedor en el conflicte hereditari d'una baronia...etc. els hagués deixat sense possibilitat de seguir cultivant la terra i els seus propietaris alodials haguessin aplicat la clàusula dels tres mesos per fer-los fora. En definitiva, establir, a partir d'aquestes valoracions, fins a quin punt la SAG és responsable d'eixamplar diferències econòmiques entre pagesos requeriria d'un estudi més profund amb més dades a l'abast, però això no implica que es pugui obviar aquest increment de desigualtats econòmiques.

Pel que fa l'estructura del sistema feudal són interessants els relats de Serra i Gual sobre les batalles legals posteriors a la sentència. Serra comenta que la legislació posterior a la sentència s'encamina a consolidar el sistema feudal, exposant dues qüestions claus, el control del frau en la collita i l'augment de la vigilància del traspàs de contractes d'emfiteusi per evitar perdre el cobrament del lluïisme¹⁷⁰. Gual amplia aquest debat, apuntant que «la legislació posterior a Guadalupe [...] té com a objectiu la defensa del sistema ratificat el 1486»¹⁷¹ i afegeix, sobre el cas del cobrament de lluïsmes, que aquest oscil·lava entre el 10 i el 30% i que es va forçar a que les transferències portessin la signatura del senyor directe, així com una penalització pels notaris que avalaven contractes sense el permís del senyor, amenaçant-los, des de 1520, amb la pèrdua de l'ofici. Pel que fa

167 GASPÀR, Feliu. El règim senyorial català... p. 41

168 Veure p. 20 i 35

169 Veure p 35 i FELIU, Gaspar. Rellegint la història... p. 58

170 El lluïisme és el dret del senyor directe de rebre una part del valor de a propietat emfitèutica quan aquesta es traspassa. Aquest pagament en general l'ha de pagar el comprador, excepte als territoris de Barcelona, Tortosa, Girona, Lleida i Vic, que ho fa el venedor.

171 GUAL, Valentí. El punt de partida de l'agricultura... p. 16

a la qüestió del pagament de la senda feudal, destaca que a 1510 es facultaria als senyors amb el dret a fer escorcolls a les cases de pagesos sospitosos de frau. La qüestió dels escorcolls generaria batalles legals que durarien dècades.

Aquests dos conflictes, i la seva resolució, no només ens indiquen la capacitat legal de la noblesa per aconseguir resolucions al seu favor, però també la resistència de certa pagesia al pagament de les prestacions degudes, cosa que esdevindria un punt a favor de les tesis que defensen un abast més ampli de la lluita centrada en les condicions materials. De tota manera, això potser xocaria de ple amb la idea plantejada per Serra que la SAG en sí reforça el sistema feudal¹⁷² perquè, tal i com apunta Feliu, si la sentència és tant bona per les classes privilegiades, perquè aquestes tenen la necessitat d'anar-se dotant d'un nou corpus legal que reforci la seva posició?¹⁷³. Potser Serra no defensava tant que la SAG en sí reforçés el sistema feudal, com el fet que donava l'estabilitat necessària perquè a través dels mecanismes legals i jurídics establerts, la noblesa pogués afrontar la seva reconstrucció i consolidació. Garrobou exposaria que malgrat els estudis que demostren una reducció de les rendes feudals en els segles posteriors, no es pot negar el pes de les mateixes, basant-nos en l'elevada activitat de compravenda de drets senyorials i les resistències pageses posteriors contra el sistema, que no es va veure abolit fins el segle XIX¹⁷⁴.

Per acabar, cal comentar que malgrat totes les precisions que es poden fer sobre la SAG, i el grau d'èxit que suposa per a la pagesia del Principat, tal i com s'abordarà tot seguit a les conclusions, no es pot negar que les revoltes de la pagesia catalana del segle XV acabarien molt millor per a un gran majoria dels seus participants que els fets de característiques similars que s'esdevindrien a altres indrets de l'Europa baixmedieval o renaixentista, com els casos del sud-oest d'Alemanya, a Bohèmia o Anglaterra¹⁷⁵.

172 SERRA, Eva. *El règim feudal català...* p. 20

173 FELIU, Gaspar. *El règim senyorial...* p. 38-39

174 GARRABOU, Ramon. Pròleg. A: ... *Terra, Treball i Propietat...* p. 11 i 13

175 FREEDMAN, Paul. *Dues guerres pageses...*; MALLORQUÍ, Elvis. *Els remences de Cassà...* p. 65

Conclusions

Les conclusions del present treball s'intentaran presentar a mode de resposta a les preguntes plantejades a la introducció.

Com s'ha pogut veure, les discrepàncies historiogràfiques en la valoració d'èxit o fracàs de la revolta remença en la SAG des de la perspectiva pagesa, es deuen principalment a una visió divergent sobre els objectius de la mateixa. Encara que Vicens Vives no obvia que l'abolició dels mecanismes d'exacció del sistema feudal forma part del programa dels revoltats de la segona guerra remença, també considera aquests pagesos com una facció radicalitzada del moviment i per tant no representativa. En definitiva, assumint el programa remença moderat (abolició dels mals usos i manteniment de les múltiples masoveries) la SAG es pot considerar un èxit important, malgrat implicar el pagament d'una compensació per l'abolició dels mals usos. Això deixaria la pagesia de Catalunya en unes condicions possiblement millors (allunyades de la servitud) que la mitjana europea tal i com destaca Paul Freedman. Ara bé, si mirem l'altra cara de la moneda, els pagesos que reclamaven l'abolició dels cànon de l'emfiteusi (censos, tasques i altres) és a dir, que *de facto* demanaven ser propietaris directes de la terra, fracassarien estrepitosament. La SAG referma i consolida el sistema feudal (o posa les bases per a la seva reorganització) i condemna a mort als cabdills dels qui lluitarien en l'anomenada segona guerra remença, al que caldria sumar unes importants multes generalitzades. **La Sentència arbitral de Guadalupe, èxit o fracàs pagès? Depèn sempre de quin pes es consideri que té cada facció pagesa dins del conflicte. Per la majoria, què era allò pel que lluitaven veritablement, l'abolició dels mals usos i la remença, o per acabar amb tots els censos i tasques?**

El fet que no desaparegui en cap moment el conflicte entre 1457 i 1481 (període en el que teòricament no s'apliquen els mals usos) i que els encontres violents fossin més aviat arran del cobrament de censos i tasques¹⁷⁶ que pels mals usos, fins i tot a partir de la seva teòrica reintroducció el 1481, fa que per força no es pugui obviar la importància del col·lectiu anomenat radical per Vicens Vives. De tota manera el lideratge i importància del

176 Com s'ha comentat, alguns pagesos no pagaven censos des de 1460.

fet remença en les revoltes és absolutament indiscutible, especialment si tenim en compte la coincidència entre l'activitat bèl·lica i la localització en el Principat dels focs remences¹⁷⁷.

Tampoc s'ha d'obviar les qüestions que involucren les diferències econòmiques dins la pagesia. Està clar que el sector més benestant està més preocupat pel seu estatus polític i la possibilitat de mantenir el control sobre les terres adquirides després de la pesta (objectius assolits gràcies a la SAG i la legislació posterior), mentre que els més desfavorits, remences o no, per força han de donar més pes dins les seves reivindicacions a les condicions materials de la vida. Al final si ho analitzem des d'un punt de vista jurídic, és molt fàcil parlar de victòria pagesa, però agafant una perspectiva econòmica i més materialista, tal i com fan autores com Eva Serra o Núria Sales, ja no està tan clar. El fet que les diferències econòmiques entre pagesos s'eixamplin en benefici dels més benestants i moderats, podria portar a pensar com diu Sales que la SAG suposa una victòria de les classes mitjanes «sobre els de més amunt i els de més avall».

La majoria d'anàlisis, però, troben un terme mig entre els posicionaments més triomfalistes i els més crítics. Gaspar Feliu, que és taxatiu en la idea que s'ha de considerar la SAG com un èxit perquè es tracta d'una revolta remença i no pagesa, no obvia les problemàtiques que implica en determinats àmbits pel conjunt de la pagesia, i és capaç de plantejar diversos punts a favor o en contra de l'èxit pagès en la SAG. També tenen discursos matisats autors com Paul Freedman, Pierre Vilar... Aquests dos, encara que destaquen la importància que suposa l'alliberament de la servitud, admeten que no s'assoleixen totes les demandes pageses. Malgrat aquesta consideració, Freedman resulta ser bastant triomfalista després de fer les corresponents comparacions amb altres casos de revoltes camperoles de l'època. En canvi Vilar posa èmfasi en la idea que és bàsicament un triomf dels moderats, plantejament que també es veu atret per les consideracions d'Elvis Mallorquí, que destaca que el programa antisenyorial pel qual molts pagesos s'haurien revoltat no rep resposta en la sentència, acostant-se així a les tesis de Sales i Serra. Rosa Lluch, que en els seus estudis sobre l'Almoina del Pa de Girona no detecta pagaments de mals usos ni remences des de l'abolició de 1457, també es troba en aquesta línia, i es preguntaria, per què es revolten el pagesos? Hom podria pensar que és la por al retorn de les servituds després de «com per lo senyor», però això xocaria amb la idea de Vicens Vives, precisament el principal defensor de la primacia de la qüestió dels mals usos i les servituds en el conflicte, que els líders remences no veien aquesta constitució com una

177 Veure p. 29-30

amenança sinó com un element més de la negociació¹⁷⁸. Així que potser la pregunta que es fa Lluch és més que partiment. No ha de ser només la qüestió dels mals usos el que porta a la revolta, però com ja s'ha exposat, saber quin element té més pes és la veritable qüestió.

És evident que aquest treball deixa moltes portes obertes, per exemple pel que fa la qüestió de les senyories de les zones on hi ha més condemnats a mort. Eren laïques o eclesiàstiques? Hi predomina alguna família en concret? Així com una anàlisi més profunda i amb precisió dels noms apareguts, darrera dels quals s'hi han d'amagar històries molt il·lustratives sobre els esdeveniments del conflicte. Altres qüestions com l'evolució econòmica posterior a la promulgació de la Sentència, en les que s'hauria d'entrar per força a fer avaluacions sobre les condicions materials de vida de la pagesia més desafavorida, serien claus per ajudar a dirimir part de les qüestions plantejades. Com en la majoria d'estudis, per cada resposta donada s'obren noves preguntes. En aquest cas les oportunitats per ampliar coneixements són la veritable recompensa.

178 Veure p. 75

REFERÈNCIES

CASALS, Àngel. «Vicens Vives i el redreç de Ferran II». A: CASALS, Àngel (coord.). *Revisió historiogràfica de Jaume Vicens Vives*. Barcelona: Galerada, 2010, p. 59-78. ISBN: 978-84-96786-34-9

FELIU i MONTFORT, Gaspar. «El règim senyorial català als segles XVI i XVII». A: *Pedralbes: revista d'història moderna*. Barcelona: UB, 1996. Núm. 16, p 31-45. ISSN electrònic: 2385-4391

FELIU i MONTFORT, Gaspar. "Els continguts de la Sentència de Guadalupe i els malentesos que ha generat". A: Montse Viader (e) *Les crisis a l'edat mitjana*. Actes del VI Seminari d'Estudis Medievals d'Hostalric, 2018. Hostalric: Ajuntament d'Hostalric, 2020, p. 140-150.

FELIU i MONTFORT, Gaspar. «Rellegint la història dels remences de Jaume Vicens Vives». A: *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*. Barcelona: IEC, 2011. Núm. 22, p 33-64. ISSN electrònic: 2013-3995

FERRANDO segon en la sententia arbitral dada en Guadalupe a 21. de Abril 1486. A: *Constitucions y altres drets de Cathalunya: Compilacions de 1495, 1588-1589 i 1704*. Barcelona: Editorial Base, 2004, Volum II, Llib. VIII (sic) De las prag.(màtiques) y altres drets de Cathalunya, de hòmens propis, tí(ol) XIII, p. 97-106

FERRER i MALLOL, María Teresa. «Establiments de masos després de la Peste Negra». A: FERRER i MALLOL, María Teresa (coord.); RIU RIU, Manuel (coord.); MUTGÉ i VIVES, Josefina (coord.). *El mas català durant l'Edat Mitjana i la Moderna (segles IX-XVIII) : aspectes arqueològics, històrics, geogràfics, arquitectònics i antropològics: actes del Col·loqui celebrat a Barcelona, del 3 al 5 de novembre de 1999*. Barcelona: CSIC, Institució Milà i Fontanals, Departament d'Estudis Medievals, 2001, pp. 189-241. ISBN: 84-00-07943-4

FREEDMAN, Paul. «Dues guerres pageses: Remences catalans i camperols alemanys». A: *Pedralbes: revista d'història moderna*. Barcelona: UB, 1994. Núm. 14, p. 39-59. ISSN electrònic: 2385-4391

FREEDMAN, Paul. «Servitud pagesa a la Catalunya medieval». A: *Catalan Historical Review*. Barcelona: IEC, 2013, p. 147-156. ISSN electrònic: 2013-4088

FREEDMAN, Paul. *Els orígens de la Servitud pagesa a la Catalunya medieval*. Barcelona: Eumo Editorial, 1993. ISBN: 84-7602-217-4

GUAL VILÀ, Valentí. *Matar lo rei: Barcelona, 1492*. Barcelona: Rafael Delmau, 2004. Episodis de la història. ISBN: 84-232-0677-7

GUAL VILÀ, Valentí. «Les conseqüències de la sentència arbitral de Guadalupe». A: CASALS, Àngel (coord.). *Revisió historiogràfica de Jaume Vicens Vives*. Barcelona: Galerada, 2010, p. 125-134. ISBN: 978-84-96786-34-9

GUAL VILÀ, Valentí. «El punt de partida de l'agricultura moderna. De la SAG i les Germanies a la crisi de finals del Cinc-cents». A: SALRACH MARÉS, Josep Maria (coord.); GIRALT i REVENTÓS, Emili (dir.); SERA i PUIG, Eva (coord. Vol. 3). *Història agrària dels Països Catalans*, Vol. 3. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2004, p. 13-30. ISBN: 978-84-475-3284-1

IGLÉSIES, Josep. *El fogatge de 1497: estudi i transcripció*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor, 1992. ISBN: O. C. 84-232-0447-2

INSTITUT CARTOGRÀFIC I GEOLÒGIC DE CATALUNYA. *Base municipal: Organització territorial de Catalunya en municipis, comarques, vegueries i províncies a escala 1:5.000*. ICGC, 1/06/2020, [consulta: 20 de juny de 2021]. Disponible a: «<https://www.icgc.cat/es/Administracion-y-empresa/Descargas/Capas-de-geoinformacion/Base-municipal>»

LLUCH BRAMON, Rosa. «El mas i la servitud en els segle XIV i XV». A: TO FIGUERAS, Lluís (coord.); MONER i CODINA, Jeroni (coord.); NOGUER, Berta (coord.). *El mas medieval a Catalunya: Actes del col·loqui de tardor*. Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, 1998, p. 85-94. ISBN: 8492232145

LLUCH BRAMON, Rosa. *Els remences: La Senyoria de l'Almoïna de Girona als segles XIV i XV*. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, Centre de Recerca

d'Història Rural (ILCC-Secció Vicens Vives) de la Universitat de Girona i Documenta Universitària, 2005. ISBN: 84-934685-5-X

LLUCH BRAMON, Rosa. «El conflicte Remensa fins l'Any 1486». A: CASALS, Àngel (coord.). *Revisió historiogràfica de Jaume Vicens Vives*. Barcelona: Galerada, 2010, p. 59-78. ISBN: 978-84-96786-34-9

LLUCH BRAMON, Rosa. «La pagesia de remença i la Sentència arbitral de Guadalupe». A: SERRA i PUIG, Eva; història i compromís (congrés) (2019 : Barcelona, Vatalunya). *Eva Serra i Puig: sessió en memòria: tinguda els dies 10 i 11 d'abril de 2019*. Barcelona: IEC, 2020. p. 57-64

MALLORQUÍ GARCIA, Elvis. «Els remences de Cassà de la Selva, 1448-1497». A: GRAU, Dolors (coord.); MALLORQUÍ, Elvis (coord.). *Les guerres i els seus efectes. Cassà de la Selva, segle XIV-XX: Conferències de l'arxiu; 1*. Ajuntament de Cassà de la Selva, 2018.

PONS i GURI, J. M. «Entre l'emfiteusi i el feudalisme. (Els reculls de dret gironins)». A: *Estudi General*. Girona: UdG, 1986. Núm 5, p. 411-418. ISSN Electrònic: 2385-3565

PONS I GURI, J.M. «Motivacions jurídiques de la sentència arbitral de Guadalupe». A: PONS I GURI, J.M. *Recull d'estudis d'història jurídica Catalana*. Barcelona: Pagès editors, 1989, volum 3, p. 261-282. ISBN: 978-84-7856-022-6

PORTELLA, Jaume; SANZ, Antoni L.; BRUGADA, Teresa. «El Cas de la Vall d'Aro (1486): un pacte de senyors enmig de pagesos miserables?». A: *Revista de Girona*. Girona: Diputació de Girona, 1986. Núm. 118, p. 44-49. ISSN electrònic: 2339-8868

SALES, Núria. «Guadalupe 1486 ¿Triomf del mas sobre el castell?». A: *Revista de Catalunya*. Barcelona: 1987. Núm. 30, p. 53-63. ISSN: 0213-5876

GARRABOU, Ramon. «Pròleg». A: SALES, Núria; MONTANER, Pedro; MOLL, Isabel; SUAUI, Jaume; MILLÁN, Jesús; PESET, Mariano;... FERRER I ALÒS, Llorenç. *Terra, Treball i propietat: Classes agràries i règim senyorial als Països Catalans*. Barcelona: Editorial Crítica, 1986. ISBN: 83-7423-287-2

SERRA I PUIIG, Eva. «El règim feudal català abans i després de la sentència arbitral de Guadalupe». A: *Recerques: història, economia, cultura*. València: Publicacions de la Universitat de València, 1980. Núm 10, p. 17-32. ISSN electrònic: 2385-4588

SERRA I PUIIG, Eva. «Vicens Vives i els remences. Tornar-hi a pensar». A: *Pedralbes: Revista d'història moderna*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2010. Núm. 30, p 107-119. ISSN: 0211-9587

SOBREQUÉS VIDAL, Santiago. «Política remensa de Alfonso el Magnánimo en los últimos años de su reinado». A: *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*. Girona: IEG, 1960. Vol. 14. p 117-154

TO FIGUERAS, Lluís. «Drets de justícia i masos: hipòtesi sobre els orígens de la pagesia de remença». A: *Revista d'història medieval*. València: Universtat de València, 1995. Núm 6, p 141-152. ISSN: 1131-7612

VICENS VIVES, Jaume. *Història de los Remensas (en el siglo XV)*. Barcelona: Edicions VICENS-VIVES, 1978. ISBN: 84-316-1666-0

VILAR, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya moderna (Vol. II)*. Eulàlia Duran de Cahner (traducció) Barcelona: Edicions 62, 1964

ANNEX

Transcripció de la Sentència arbitral de Guadalupe feta a partir de *FERRANDO segon en la sententia arbitral dada en Guadalupe...* p. 98-106

Ressaltat en negreta les parts referenciades en algunes notes del cos del treball.

S'ha mantingut l'ortografia original del text, tant en la transcripció de l'annex com en les cites en el cos del treball. Per tant, entre d'altres coses, no hi ha accents. Tan sols s'han solucionat algunes abreviatures i grafies:

...Nos don Ferrando per la gratia de Deu Rey de Castella, de Arago, de Leo, de Sicilia, de Toledo, de Valentia, de Galicia, de Mallorcas, [...], de Sardenya, de Cordova, de Corcega, de Murcia, de Jaen, del Algarbe, de Algezira, de Gibraltar, Compte de Barcelona, Senyor de Viscaya, y de Molina, Duc de Athenas, e neopatria, compte de Rossello, e de Cerdanya, Marques de Oristany, e Compte de Gociano, en virtut del poder a nos atribuit per los senyors, e senyoras dels pagesos de remença, e o de mals usos de una part, e per los dits pagesos del nostre Principat de Cathalunya de la part altra, en, e sobre los debats, e questions, e diferentias, plets, e littigis judicials, e extrajudicials que ente ells eren, e podien esser, per causa, e occasio de las remenças, e servituts personals, e dels mals usos, aixi vulgarment appellats, e censos, e altres servituts, e drets devallants de aquells, compresos, e compresas, en lo dit poder a nos per las ditas parts donat, per la clausula de incidents, dependents, e emergents, en lo dit poder contenguda, no obstant la exceptio en aquella adjecta per part dels dits senyors, o senyoras, com per aquella tantsolament hajan exceptat los censos, tascas, e altraz servituts, e drets alla exprimits, pertanyents a lurs predecessors, e a ells, e aixi condicionalment faeren de la dita exceptio, l aqual volgueren segons la positio de aquella hagues loc, si & quant las ditas servituts, drets a ells pertanguessen, hont no es dubte, que la declaratio de la dita conditio, si las servituts ja ditas, e drets axi exceptats de justisia pertanyen, o no pertanyen als dits senyors; pertany fer a nos, per vitut de la dita clausula dels incidents, e dependents, &c, per la qual com dit

es nos fou dat poder de declarar, y pronuntiar sobre las ditas servituts, e drets, com a cosas incidents, e mergents, e dependents dels sis mals usos, pus per la exceptio no foren exceptats, si no ab conditio, e modificament, a saber es, si & quant als dits senyors pertanyen, com las ditas paraulas se hajan entendre de dret, e no de fet, e per virtut de la sunmissio, e submissions a nos fetas, e **per lo que de paraula es estat supplicat per parts dels dits senyors, supplicant nos pronuntiassem los manassem pagor los delmes, censos, e tascas, e los altres drets que a ells pertanyen sobre los dits pagesos, per raho dels masos, e terras que aquells tenen**, proteguint davant nos los dits drets contra los dits pagesos, e los dits pagesos opposant, e exceptant contra aquells, e axi com a Rey, e senyor, per la suprema postestat que nos tenim, e d ela qual devem, podem, e son tenguts, e volem usar, majorment en la dita causa, e questio, e axi per esser ella gran, e ardua, e concernent la major part del dit sostre Principat, e quasi tot, aixi per lo que las ditas parts comprenen, com per los moviments, e grans excessos que per la dita questio se son seguits, e insurgits, dels quals grandissima turbatio ha pervengut en tot lo dit nostre Principat, per reposar, e quietar las ditas turbations, e posar pau e sossec entre las ditas parts, e per conseguint en lo dit Principat, per conservatio, e tuito de aquell, vistas las citations, e intimations de aquellas per nos decernidas, e manadas fer a las ditas parts, sobre totas, e cada una cosa en lo dit compromis contengudas, e vistas las demandas, e scedulas davant nos en serits dadas per part dels dits pagesos per los sindics de aquells, e las respostas per part dels senyors, e senyoras fetasm e oidas per nos plenament las ditas parts, aixi de paraula, com en scrit, en tot lo que han volgut demanar, dir, allegar, respondre, exceptar, e rahonar la una contra laltra, e laltra contra laltra, envers las ditas petitions, e demandas, e respostes, haguda diligent e molt exquisida examinatio sobre las ditas cosas daça, e dalla allegades, demanadas, e exceptadas, axi en nostre Reyal Consell, com per nos mateix aquelles discurrint, ruminant, e considerant, per lo gran desig que tenim en fer justicia, e levar la dita questio, e reposar lo dit Principat, que per la dita causa esta molt perturbat, en aquella millor via, forma, e manera que fer ho podem, proceim a sententiar, e arbitrar, e declarar sobre las ditas questions, e debats en la forma seguent.

Primerament per quant per part dels dits pagesos nos es feta gran clamor, de sis mals usos vulgarment appellats, dient, que indegudament, e injusta, en gran carrec de cinscienia los dits senyors exigen dells compellint los per via del sagrament, e homenatge quels han prestat, a pagar los dits sis mals usos, los qual son Remença personal, intestia, Cugucia, Xorquia, Arcia, e Ferma despoli forçada, e jatsie que per usatges de Barcelona, e constitucions de Cathalunya sien fundadas las ditas Remença personal, intestia, Xorquia, e Cugucia, e las ditas Arcia, e Ferma despoli sien per consuetut introduidas, de las quals segons som informats se ha algunas vegadas feta justitia en lo dit Principat, empero, attes que los dits mals usos, per molts, e diversos abusos que de ells se han feguit, contenen evident iniquitat, los quals sens gran pecat, e carrec de conscientia nos porien per nos tollerar, e attes que los dits mals usos, si fossen temperats, reduits, e limitats a algun moderacio, serien tollerables, pero, per quant de aquells se han seguits grans debats, e questions, e per lo Rey don Alfonso nostre oncle de gloria fa recordatio, e apres per lo senyor Rey nostre pare de eterna memoria, e per lo Princep don Carles com a son Loctinent general nostre germa paradis haja, foren los dits mals usos inhibits, e interdits, e de lauors ença per los dits pagesos no se han pagat, e **jatsie per nos la declaratio que lo dit Reu don Algons feu, sie revocada en la Cort que ultimament celebra, en la ciutat de Barcelona, restituint los dits senyors en la possessio, en que abans de la dita declaratio estavan, contra la qual revocatio per nos feta, per los dits pagesos, molts, e ditversas cosas contra ella se han allegat, majorment dient, que no eren part en la Cort, e los qui eren de Cort, e importunaven la dita nostra revocatio, empatxant la conclusio de l acort, si aquella no fahien, eren parts, e adversaris lurs, de lo qual sens dubte tenim certa, e indubitada notitia.** De ques segueix, que los dits mals usos encara ques moderassen, e limitasssen, nos rebrien per las ditas parts, en lo limits, que la una, e laltra no els traspassassen, e trangredissen, pertant sententiam, arbitram, e declaram, que los dits sis mals usos no sien, ne se observen, ne hajan loc, nes pugan demanar, ne exigir dels pagesos, ne de los descendents, ne dels bens dells, ne de alguns de ells, ans per la present nostra sententia aquells abolim, extinguem, anichilam, e declaram los dits pagesos, e los descendents perpetualment esser liberts, e quitis, de ells, e de cada un dells. Pero

perque a alguna moderatio se porien reduir, e axi podrien subsistir segons dit es, pertant en satisfactio, e compensatio de aquells pronuntiam, e declaram, los dits pagesos esser obligats e tenguts dar e pagar per cascun capmas sexanta sous de moneda Barcelonesa, o tant cens, quant montaran los dits sexanta sous Barcelonesos, a raho de vint milia per mil, lo qual dit cens se haja a pagar del die que la present nostra sententia se publicara a un any, e de aqui avant quiscun any en semblant die. E aquell imposam sobre los dits pagesos, e masos que als dits sis mals usos eren, e son tenguts, e obligats, mentre que luit (pagat) no sera, lo qual cens declaram se paga per los dits pagesos luir (pagar), e quitara la dita rahó de vint milia per mil, ab aço, que si la dita luitio se dara de cens, o censos que la partangan a senyors eclesistics, o laics a qui pertanyera la senyoria directa dels dits masos, ab vinde que aquella pervenga en personas algunas, que la peccunia pagadora als dits senyors per causa de la luitio, y quitament del dit cens hajan de posar los dits pagesos en la taula de la ciutat de Barcelona, per esmerçar aquella per indemnitat dels dits senyors o senyoras.

2. Item sententiam, e declaram, que la dita peccunia se entenga esser dada en commutatio sis vol satisfactio, e compensatio dels dits sis mals usos, repartida entre aquells egualment, a fi, e effecte, que lo qui no sera tengut a ningun dels dits sis mals usos no pag la dita peccunia, ni cens algu per causa de aquella, e lo qui sera obligat a algu, o alguns dells, en commutatio de aquell, o aquells pag, lo que muntara a la dita raho.

3. Item pronuntiam, e declaram, que los que se hauran re[dimit] Dels dits mals usos, o de algu, o alguns de ells, per pactes o concordias fetas, o fetas ab lurs senyors, se alegren de la dita remença, axi e segons que per concordias, e pactes concordaren, e pactaren ab lurs senyors. E que hajan facultat de luir (pagar), e quitar lo cens que per la dita causa se hauran carregat, en la forma demunt dita, e lo sobredit haja loc en las remenças pactadas, e concordadas perpetualment, e irrevocable: quant a las que seran fetas a temps, en aquellas haja loc la dita commutatio, finint lo dit temps, o abans, si lo pages volra, o li plaura, sense perjuy del que pactat harua ab son senyor.

4. *Item sententiam, arbitram, e declaram, que la dita luitio no(e)s puga dividir, ni fer en moltas vegadas, sino en una vegada, o ab unica nolutio, e paga.*

5. *Item volem, e declaram, que per fer la dita luitio pugan posar los dits pagesos de remença, e de mals usos entre si en lurs parrochias vintens, e altrás exactions, ab las quals pugan sis vol(d)ran renbres dels dits mals usos los pagesos, e masos de quilcuna parrochia, junctament.*

6. *Item repellim, cassam, e aboim lo dret, e facultat que los senyors pretenen tenir de maltractar los dits pagesos, e si della usaran, que los dits pagesos pugan recorrer a nos, o a nostres officials, davant los quals los dits senyors per causa de mala tractatio sien tenguts comparar, e respondre, e fer compliment de justitia criminalment, e civil però per aço no entenem leuar (llevar) als dits senyors, o senyoras la jurisdicció civil, si alguna tenen, o los pertany sobre los dits pagesos.*

7. *Item sententiam, arbitram, e declaram, que los dits pagesoso hajan aprestar sacrament, e homenatge de propietat a los senyors, tantas vegadas, quantas aquells vol(d)ran, reconeixent que tenen las masias, e casas, ab sas terras, honors, e possessions, per los dits senyors, o senyoras, pero sens carrec de remença personal, e dels altres sinc mals usos restants, com aquells sien extincts, abolits, e anichilats, com desus es pronuntiat, e que per la dita tatxatio los dits pagesoso no sien tenguts, ni obligats pagar drets alguns, ni pugan los dits senyors, o senyoras imposar(-)los servitut alguna: e que lo dits pagesos, e succesors lurs no obstamt lo dit fagrament, e homenatge, pugan renuntiar, dexar, e desemparar los dits masos, e casas, ab las propietats, terras, honors, e possessions, qual volran, e que sen pugan anar librement a hont vol(d)ran, e tostemps que vol(d)ran, ab tots sos bens mobles, exceptat lo cup principal, pagant empero tot o que deuran als dits senyors, fins al die que seniran, e que en lo dit cas, la util senyoria sie consolidada ab la*

directa dels dits senyors, demanera que sie en facultat del senyor, o senyors fer del mas, o casa, terras, honors, e possession liberament lo que li plaura, com a ple senyor de aquellas, e que per res del sobre dit no sie fet perjudici algu als dits senyors en la directa senyoria, que en las ditas masias, e terras tenen, els pertany ab los foriscapis, luismes, fadigas, que per respecte de la dita directa senyoria los son, e seran deguts. E si per ventura los dits pagesos, e successors lurs, o alguns de ells, per los dits senyors, o algun dells dossen requests per virtut del sagrament, e homenatge o en qualsevol altra manera, a fer los em prestec, o donatiu algu, que no sien tenguts fer ho, ne pugan esser compellits, o oprimits per qui ho faça, si ja no fos, que de lur prop(r)ia, e libera voluntat los plagues fer ho. E encara pronuntiam, e declaram, que si los dits pagesos en qualsevol temps nos demostraran cartas, o titiols, per los quals, e las quals aparaguera no esser tenguts prestar los dits sagrament, e homenatge, que aquells, e aquellas los sien salves, e resten en lur força, e valor, pero que dins aquellas davant nos produidas, per nos sie declarat, lo que fer se deura, per lo qual nos reservan potestats pe(r)cial, los dits pagesos sien tinguts prestar lo dit fragment, e homenatge, aixi com dites, e als effectes de sus dits, e no en altra manera.

8. Item pronuntiam, arbitram, e declaram, que si los pagesos seniran dels dits masos, e dexaran aquells sens voluntat de los senyors, que los dits senyors pugan per la propia autoritat ocupar aquells, e stablir los a qui voldran, passats tres mesos los pugan pendre, e comanar, per que estant deshabitats, axi los masos, com las terras, podrien rebre danys alguns, e si se esdevendra, que lo pages, qui deixat haura son mas, segons dites, amenassara, o desafiara, o fara, d dit, o de fet cosa alguna contra lo senyor, o contra aquell aqui lo senyor lo haura acomanat, arrendat, o stablit, que lo tal pages de fet sie hagut per gitat de pau, e treva.

9. Item sententiam, arbitram, e declaram, que los dits senyors no pugan pendre per didas pera sos fills, o altres qualsevol creaturas las mullers dels dits pagesos de remença, ab paga, ne sens paga, menys de lur voluntat, ni tampoc pugan la primera nit que lo pages

pren muller dormir ab ella, o en senyal de senyoria, la nit de las bodas, apres que la muller sera colgada en lo llit, passar sobre aquell, sobre la dita muller, ni pujan los dits senyors, de la filla, o fill del pages, ab paga, ni sens paga servir(-)se d'ell, sensa sa volutat, ne pujan compellir los dits pagesos a pagar los ous apellats de cugul, ni dret de flassada de cap de casa, la qual se preten, que quant moria lo pages, lo senyor lals prenia, e nols dexava soterrar, fins que la millor flasada de casa se havia presa, ne tampoc pujan los dits senyors, o senyoras per respecte de la senyoria que sobre los dits pagesos tenen (puix no sie per respecte de ela senyoria del castell, o iurisdicchio) fer los prohibitions que no venan forment, civada, vi, e otras cosas amenut, e si tals prohibitions per los dits senyors los eren fetas, pronuntiam, e declaram, a aquellas esser nullas, e que aquellas no abstants, los dits pagesos pujan vendre, e axaugar per menyt, e com ben vist los sera los dits forments, civada, vi, e otras cosas, sens licentia, e permis dels dits senyors.

10. Item sententiam, declaram, e arbitram, que los pagesos no sien obligats pagar polls de astor, ni pa de ca, ni dret apellat brocadella de cavall, ni tampoc los dits senyors pujan compellir los dits pagesoso a usos apellats cussura, enteca, alberga, menjar de balles, pernas de carnsalada, arages, molto, e anyell magenc, porc, e ovella ab let, feanal de porc, vi de trescol, vi apoellat del befora, sistella de raims, carabassa de vi, feix de palla, cercols de bota, mola de moli, ni adob de resclosas, blat de acapte, jouas, batudas, jornals, podadas, femadas, segadas, traginas, e altres semblats drets, e servituts personals, pus no sie capbreuades, e si seran capbreuades, e los dits pagesos, o algu de ells mostraran authenticament dins sinc anys de()sus()dits davant nos, o de la persona per nos deputadora, com los dits drets, e servituts son estats introduits ab cauthelam e deceptio per los dits senyors, o en lo principi quant se principiaren, foren principiats per los dits pagesos sens causa, o titol precedent, si no graciosament, e per contre si, e a pregarias dels dits senyors, e apres ab la dita introductio deceptiva, e cautelosa, o principi gracios, los dits pagesos contunuaren pagar, e los dits senyors ab la dita possessio axi adquirida los capbreuren, declarat per nos lo sobredit, dalli avant los dits pagesos se sien tenguts pagar, o fer las ditas servituts, ans cessen, e hajan a cessar en tota manera, no obstant sien

capbreuats, pero que entretant, que per los dits pagesos no sera demostrat lo desusdit, e per nos detemenat, segons dit es, paguen, e façan las ditas servituts capbreuadas, si dins lo dit temps lo sobredit en la forma ja dita mostrat no hauran, e per nos declarat no sera segons dit es, paguen, e façan los dits dretsm e servituts capbreuades, e aço mateix pronuntiam, e manam sie fet en lo dret appellat loçol, o fabrega de destret, que si dins lo dit temps per los dits pagesos, essent lo dit dret capbreuatm sera mo(n)strat authenticament lo dit dret esser introduit per causa de haver ferrer en lo loc, o terme, e los dits senyors no tendran ferrer, pera us, e servey dels tals pagesos, dalli avant los dits pagesos no sien tenguts pagar lo dit dret, si no tant quan hauria ferrer en lo dit loc ab ells, e se poran servir dell pero en aço no volen sie compres lo dit dret, si per los senyors per causa del domini, e o jurisdicchio de castell, loc, terme, o parrochia, ha acostumat rebre aquell, e axo mateix diem de qualsevols dels usos, o drets sobredits, su per respecte de la senyoria, o jurisdicchio del loc seran introduits, pertanyeran, o seran imposats.

11. Item si sera allegat, o pretengut aixi per los dits senyors i o per algu dells, com per los dits pagesos de remença, e o dels dits sis mals usos, le o algu dells, quel capbreu, o capbreus entre ells, e quiseu dells per los dits pagesos o algu dells fets, son estats cremats, esquinsats, o perduts, o en tal manera gastats, que no pugan mostrarse, ni en la nota, ni en altra authentica foma que faça fe en juy, que en tal cas aquell o aquells que la dita perditio allegara, o allegaran, pugan davant nos, o de la persona, o personas per nis deputadoras allegar, e provar la dit perditio, e lo tenor dels dits capbreu, o capbreus perduts, los quals axi povats, e per nos declarats, e authoritzats hajan aquella força, e valor, que haurian los originals capbreus, si fossen en esser, e no fossen perduts, e si se allegara, o pretendra, que lo capbreu, o capbreus que estan en authentica forma en tot, o en part foren fets dolosament, o ab alguna deceptio, o que son fallos, o falsament fabricats, que de las tals exceptions, e oposicions sis vol allegations, se puga recorrer a nosm e allegar aquellas davant nos, o per ellas en lo sobredit sera pronuntiat, e declarat dins temps de sinc anys continuamen comptadors, pero que entretant la paga de las cosas capbreuadas no sie empatxada, ni detardada, segons es dit alt. E aço mateix volem haja loc, si se

allegara, o pretendra, algunas servituts de las sobreditas, o altres qualsevulla deures pagar per los dits pagesos, o algu de ells als dits senyors, o a algu de ells, per causa de las masias, terras, honors, e possessions, que de ells tenen, sens capbreus, prenent quels pertany per costum, e antiga consuetut legittimament introduida, e continuada, e que entretant en lo dit cas, si los dits senyors mostraran davant nos, o de la persona, o personas per nos deutoras com son en possessio de rebre alguna servitut, o servituts dels dits pagesos, o dalgu dells, sens capbreu, haja, e reban dels dits pagesos aquellas servituts, que per nos sera declarat deuen haver, e rebre, reservant lo dret de la propietat deduidora davant nos, o de la persona o personas per nos deutoras com dit es, dins temps de sinc anys, de vuy en avant comptadors, per la qual cosa fer dins lo dit temps, nos reservan especial poder.

12. Item pronuntiam, sententiam, e arbitram, que los pagesos sens licentia de son senyor, o senyors pogan, els sie licit vendre, dar, permutar, e alienar de sos bens mobles, a tota sa voluntat, exceptat lo cup major, e principal del mas, o casa, lo qual nos puga vendre sens licentia del senyor o senyors.

13. E mes sententiam, e declaram, que lo pages no puga vendre, ni alienar a persona estranya lo mas, ni las terras al dit mas contiguas, e assixas/affixas, e ab las quals lo te stabilit, però las que haura adquiridas per sa industria, encara que las haja posseidas per trenta anys, o mes, aquellas puga, e li sie licit alienar sens licentia del senyor o senyors. Si empero en los stabliments expressament deya, que nou poguessen alienar, que allo se haja de [pre]servar.

14. Item pronuntiam, e arbitram, e declaram, que los dits pagesos no sien tenguts pagar censos de caslanias, ni guaytas de castells enderrocats, en los quals nos pot habitar, ni en temps de necessitat si podria recollir, ne obras de castells en los quals ja mes se obra, ans estan enderrocats, encara que los dits drets sien capbreuat, pus los dits drets sien

introduits per los dits senyots per sguart de la senyoria que tenen en los dits pagesos, e en los masos, e casa de aquells, la qual cosa los dits pagesos haja de()mostrar authenticament dins los dits sinc anys, però entretant que nou mostraran davant nos, e per nos no sera determenat, los drets desusdits que capbreuats seran sien tenguts pagar, e si los dits senyors, o senyoras han acostumat, e son en possessio de rebre los dits censos, guaytas, e obras, per esser senyors del castell, e o de la jurisdicció de aquell, o per esser caslans de aquellsm colem aço no sie compres en la present sententia.

15. Item, que los dits pagesos sien tenguts de aqui avant integrament, sens frau algu, be, e lealment alir (a llur?) senyor, o senyors, als quals pertany, pagar delmes, primicias, censos, tascas, quints quarts, e altres drets reals, que sien acostumats pagar per raho, e causa dels masos, terras, e possessions que posseixen, e posseiran, si ja no era, que per los dits pagesos, o successors lurs, o per algu de ells se mostras ab instruments, o altrás authenticas scripturas, e documents, no esser tinguts a la paga dels dits delmes, primicias, censos, tascas, quints, quarts, e altres drets reals, o de part de aquells, o d ealgu de ells. E si sera casm que mostravan per instruments, o acte authentic, no esser tinguts pagar las ditas cosas, o part, o quantitat de las ditas cosas que mostraran no deure pagarm pero que la dita demonstratio, e provatio se haja fer devant nos, o aquella persona per nos sera deputada, e per nos se haja de declarar lo que per justitia declarar se hauria, apres feta la dit provatio, dins sinc anys de aqui avant continuament comptadors, per al qual nos reservam potestat, e facultat, per poder ho axi fer de voluntat, e expres consentiment d elas ditas parts, din los dit temps. E perque tenim informatio, que del any Mil quatrecentys vuytanta inclusive, fins a la present jordnada, alguns dels dits pagesos, e altres de menys ança ha cessat pagar a lurs senyors los dits delmes, primicias, censos, tascas, quints, quarts, e altres drets reals, acostumats a pagar, segons dit es, pronuntiam, que los dits pagesos paguen lo que deuran del passat en aquesta manera, a saberes, la terça part del que deuran de quiscun any del passat en quiscun any esdevenidor, ab lo que del mateix any pagar deuran, demanera que de aqui avant en quiseun any paguen lo que deuran de

aquella, e la terça part de un any del passat, fins que en la dita forma sie acabat de pagar, lo que del passat deuen.

16. Item, per que no es nostra intentio, pronunciar quant als dits sis mals usos, servituts, censos, e tascas, e altres drets de sus dits tansolament entre lo dits senyor, o senyors, e los pagesos que son dells per respecte de masias, o casas que dells tenen, e no per respecte de senyoria de castell, loc, terme o jurisdicció, segons que en diversos capitols es estat sufficientment exprimit, pero a major cauthela declaram, que en la present nostra sententia, arbitratio, e declaratio, quant als dits drets solament sien compresos los senyors, e senyoras dels dits pagesos, e de qualsevulla que han acostumat usar dels dits mals usos, e rebre les servituts personals, o altrás, no per causa de senyoria de la jurisdicció, o de castell, loc, o terme de una part, e solament sien compresos los dits pagesos, e o posseidors de las pegesias, casa, o masias del altra part, e no toc, ne comprega a cosa alguna, que sie o devall de la jurisdicció, o preeeminencias dels senyors dels castells, locs, o parroquias, o per raho de aquellas.

*17. Item, **per quantes es Rey al preeminencias, e encara pertany al que te potestat arbitral, preferir la equitat a la rigor escrita, usant de la dita potestat així com a Rey, e subira senyor que som, e per las submissions a nos fetas, e com a arbitre, arbitrador, e amigable compositor en virtutu del poder per a las ditas parts a nos attribuit, reputant esser posat en gran egualtat, lo que per nos es pronuntiat, declarat, e arbitrat, així sobre los dits mals usos**, com sobre totas, e quiscunas servituts, e drets, entre los dits senyors, o senyoras, e los dits pagesos de remença, e o dels dits mals usos, pertant pronuntiam, que tot lo que per nos, en, e cerca las sobreditas cosas entre las ditas parts es pronuntiat, declarat, poveit, e arbitrat en la present nostra sententia, e totas, e sengles cosas en aquella contingudas, en, e cerca lo susdit, e entre los susdits dada, e promulgada, valega, e sie observada, no obstant qualsevulla usatges de Barcelona, constitucions, usos, e costums del dit Principat, e no obstant qualsevulla privilegis, així generals com particulars del dit Principat.*

18. Item, ab tot que totas, e sengles cosas per nos pronuntias, concernents las personas ecclesiasticas que en poder nostre han compromissat, sien utils als dits ecclesiastics, e als beneficis, Dignitats, e Esglesias, a las quals se esguardan, e sien per nos proveidas en favor de ells, e per remoure tant grans dissensions, debats, e turbations com se haurian seguit, e cada die augmentaren, si nos fos remediat ab lo dit compromis, e ab la present nostra sententia, lo qual, se son fets, per posar pau, e concordi en lo dit Principat, aixi en respecte dels laics com dels ecclesiastics, per lo qual es cert, que aixi lo dit compromis, com la present nostra sententia, ni per uns, ni per altres no podria esse impugnada, pero a majaor cauthela, e per lo descarrec de nostra Reyal consciencia proveim, e manam, sie suplicar nostre molt sanct Pare, se dega confirmar, e habilitar ab supletio de qualsevol defectes, tam iuris, quam facti, que en los dits actes hajen entretengut, dels dits ecclesiastics, e de las Esglesias, Dignitats, e beneficis de ells, e ab clausula de motupropio, e de certa scientia, e altrs necessarias, e oportunas al dit compromis, e sententnia, o saltem los capitols las ditas personas ecclesiasticas, e las Dignitats, e beneficis de lles concernents validament, aixi, en tal manera, que obre, e valega tant la dit confirmatio, com si ab authoriatat del dit sanctissim Pare lo dit compromis dos dermat, e la dita nostra sententia dos dada, e com si lo dit compromis dos det en poder de aquellas persnoas, que de dret per respecte dels dits ecclesiastics fer se devia, e que per no esser se fet, no valga menys, ni puga esser imputat en alguna manera a carrec nostre, ni de nostra Reyal conscientia, ni dels dits ecclesiastics.

19. No tenim a poca molestia, ni per cent tenim poc la occupatio dels castells, e fortalesas per los pagesos fetas, e molt mes sentim, e tenim enuig dels castells que pendent lo dit compromis son estats per los dits pagesos ocupats Violentament, e per força, nafrant, e damnificant los quie aquells teniam, e los senyors de ells, en gran menyspreu de Deu, e nostre, e poca temor de nostra correctio, la qual sens dubte no deuen passar snens alguna punitio, segons que devall ho proveiem, e quant al interes dels despullats de los castells manam, que dins temps de deu dies apres que la present nostra sententia sera publicada

per veu de crida publica en la vegueria, o veguerias hont los dits castells estan scituats, per los dits pagesos, e per los qui aquells en lo dit temps detindran, sien restituits, y entregats a la persona, o personas que per nos seran tramesas a recuperar los dits castells, de poder de aquells quils dentenen. O detendran, los quals detengan per nos, e en nom nostre, per a fer de ells lo que per nos los sera manat, sots las penas en lo dit compromis contengudas, e altrás que al nostre arbitre reservam.

*20. Item, per quant a nos consta, e es public, e nototri, com tots los pagesos de remença, e molts que no son de remença, axi nostres com de Prelats, Barons, nobles e cavallers, gentils homens, ciutadans, e altres del dit Principat, **qui per una via, qui per altra, postposada tota temor de Deu, e nostra, e de nostres oficials, en gran menyspreu de nostra justitia se son levats en gran nombre, e armada, e han feta guerra publica en lo dit principat, entrant en nostres reyal vilas, e locs per força, matant e degollant molts, e diversos del dit Principat, axi generosos com de altra conditio, usurpant nostra Reyal bandera, e lo que pijor es, en nostre Reyal nom, e crit, e ocupant moltas fortalesas, e aquellas robant, e en si retenint violentament, e per força de armas, contra voluntat dels senyors de aquells, usurpant nostra reyal jurisdicció, e nostras regalías, e preeminencias Reyals, donant segurs, rescatant, e apresonant, resistint a nostres oficials,** quells invadint, nafrant, mutilant, e perseguint, de tal manera que a nos convenguem manar fer gent de cavall, e de peu per reprimir los impetus, e furias desfrenadas dels dits pagesos, car en altra manera nos podrien regrenar, e si no fossen estats refreneats, es cert que hagueran posat al dit Principat en grans moviments, e turbacions, de que a nos es estada feta no poca offensa, e al dit nostre Principat, e als habitants en aquell generalment, e particular molts intollerables danys, e menys caps, e no solament feren los dits actes, fins que en nos fou compromissat, mas encara despuys ençà han perseverat en sos mals, e inicis proposits, mals a mals ajustant: e si tals actes restavan impunits, seria de Deu molt gran deseveci, e de nostra Majestat offensa molt gran, e exempli pera mal ha fer, e viure molt pernicios, e axi volent las tals audacias, e temeritats castigar, e punir, per que als mals factors sie castic, e als altres eximpli, considerant que*

entre los dits delinquints, e crimosos a alguns, que no han temut esser principals, sis vols caporals, e altres qui actualment meteren las mans en matar, robar, e apresonar, rescatar, ocupar, e enderrocar fortalsas, e e lo que pijor es cremar Esglesias, e altres crims, e delictes sobredits, e altres qui adherint als sobredits los donaren pera fer, e perpetrar los dits crims, e delictes, consell, favor, e ajuda, perçó als continguts, e anomenats en una scedula per nos liurada al nostre secretari dejus scrit, e fermada per nos, la qual apres de esser promulgada la present sententia per nostra Reyal Majestat manam sie publicada, e intimada a las ditas parts, ensemps ab la dita sententia, com a part de aquella, els quals alguns de ells foren en los dits casos per los dits pagesos perpetrats principals, sis vol caporals, altres foren actualment perpetradors de aquells, pertant condemnam los sobredits, e quiscun dells a mort corporal, en aquesta manera, que en qualsevulla part que trobats faran, per aquells aqui nos manarem sien presos, e publicament penjats, e esquarterats, e los bens de ells axi mobles, com immobles confiscats a nostre Reyal fisc, salvo la propietat dels masos al senyor, o senyores dels dits pagesoso de remença pertanyent, e tot lo que per veritat per los dits pagesoso per raho dels dits masos, e terras los sera degut justament, refermada empero a nos facultat de commutar la dita pena, en altra, si a nos per justas e rasonables causass vist fera: a tots los altres pagesos de remença, que en fer, e perpetrar los dits crims son estats, donant a la peperatio de aquells consell, favor, e ajuda, porque la multitut encara que no sie menys de culpa, no deu criminalment en las personas esser punida, ans quant a las penas personals misericordia se deu haver, pertant comutant la pena personal, en la qual per tant grans, e detestables crims son encorreguts, en pena peccuniaria, per no caure en la universitat, o en la multitut, e per que la dita multitut no rest impunida, e a ells sie castic, e a altres exempli, porque semblants actes no gosen fer, ni atemptar, usant b els de clementia, absolent los de totas las personas penas, e de confiscacions de bens, que per la dita causa han encorregut, e si son gitats per los dits delictesm e cosasm, de pau, e treva, e o processats per processos de regalia, sometent, o altres processos, restituim aquells en pau, e treva, e cancellam, e annullam los dits processos, e publications, e condemnam los en quantitat de sinquantamilia liuras de moneda Barcelonesa, la qual a nostre Reyal fisc applicam, exigidora, e

pagadora la dita quantitat, e sumam per los sobredits, e de lurs bens, dins temps de deu anys, del mes de Agost primer vinent continuament comptadors, a saber es sinc milia liuras quiseun any, las quals condemnatons, axi personals, e de bens, com las peccuniarias manam esser executadas en la personas, e bens dels pagesos de remença, e o dels sis mals usos, no obstant, qualsevulla guiatges, de nos, o de qualsevol altre official nostre emanats, los quals per la present revocam, e manam que deu dies apres que la present revocatio sera ab veu de crida publicada en la ciutat de Barcelona, sien haguts per revocats, al qual terme reduim qualsevulla, altres temens atorgats en los dits guiatges, apres de la revocatio de aquells, encara que fossen de mes temps, e revocam qualsevulla salvaguardas, sobreceiments, o altres qualsevulla guiatges, e encara qualsevulla licentias, e facultats de poderse justat, per nos, o antecessors nostres, o per officials nostres a ells atorgats, e atorgadas, los quals, e las quals volem sien extincts, e de nengun, e valor haguts, hagudas, axi com si atorgadas no fossen, pero en aço no sien compressas las facultats de poderse los dits pagesos ajustar en quiscuna parrochia per virtut del(s) privilegis a ells atorgats, e encara en virtut de la present nostra sententia, la qual condemnatio peccuniaria pada, volem, ens plau desliurar, e fer quitis los dits pagesos de la restant quantitat, que prometeren pagar a nsotre oncle lo Rey don Alfons de immortal memoria, per causa dels dits mals usos, e remença, ne dels dits sis mals usos, son estat en dar consell, favor, e ajuda axi aconsellant, ajudant, favorint, receptant, ministrant, peccunias, vituallas, com en altra qualsevol manera, a perpetrar, e fer los dits crims, e delictes, los quals no es raho resten impunits, e tambens plau per be de pau, e concordia havernos ab ells ab misericordia, y clemencia, pertant condemnamlos a contribuir, per ajudar a pagar a dits pagesos de remença la dita Summa, en la qual los haurem condemnats, per lo que a quiseu vendra, juxta la taxa que cascu dels dits pagesos sera tatxat, pera apagar la dits summa, e contribuint com dit es, volem, ens plau los que contribuiran en la dita forma sien compresos en la remissi, e absolutio que als dits pagesos de remença, e o dels sis mals usos ab lo present capitol atorgam, e fem.

21. Item per quant per part dels dits senyors, e de alguns altres nos son dadas demandas contra los dits pagesos de remença, e o dels mals usos, deduint los danys quels han donats, e suplicantnos, sos de nostra merce manar los satisfer, e per los dits pagesos als quals manam donar copia de la ditas petitions contra ells dadas, es oposat, e allegat, dient ells no esser tenguts a satisfer, e pagar los dits danys, per no esser venguts a culpa de ells, segons que en las scedulas per ells dades, es deduit. E nos vists los processos, e informations per la dita raho rebudas, dels quals, o de las quals los dits senyors han feta prompa fe a nostra Reyal Majestat, per los quals nos consta los dits pagesos haver donats los dits danys, als sobredits, a gran culpa lur, e sense culpa alguna dels dits senyors, e per tant, & alias condemnam los dits pagesos a dar, e pagar per stisfactio dels dits danys als dits senyors, e altres damnificats en sis milia liuras Barcelonesas, pagadoras per los dits pagesos dins temps de dos anys, comptadors del mes de Agost primer vinent en avant, en duas eguals pagas, asaber es tres milia liuras en quiscun any, las quals peccunias hajan de posar en la taula de la ciutat de Barcelona, per que alli posadas sien distribuïdas entre los dits damnificats, axi segons per nos sera fit, e proveir, E mes volem, que las cosas als dits senyors, o a alguns de ells per los dits pagesos robadas, aquellas que en esser se trabaran, hont se vulla que sien, per aquell de quie eren, e pertanuian al temps que foren robadas, pugan esser cobradas, e repetidas de poder de aquell, o aquells en lo qual poder trobades seran, si ja no era que algu los hagues hagudas dels dits ab tal totol, e segons constitutions de Catalunya no fos tengut a restituiode ellas, o si fos tengut hagues de esser tornat lo preu, per lo qual foren hagudas.

22. Item perque son informats que alguns dels senyors de sus dits tenen presos alguns pagesos, jatsie se diga per part dells quels han presos licitament, dient, e allegant quels han presos anant en favor, e ajuda de nostres oficials, e en lo temps que per nostre manament los dits nostres oficials ma armada inseguiren los dits pagesos per fer justitia de aquells, però no obstant aço declaram, e manam, que los dits pagesos presos sien mesos en la libertat, per aquells que presos los tenen, sens rescate algu, si lo tal rescate encara no era pagat, declarant, totas, e qualsevol obligations, e seguretats epr causa del

dit rescat esser nullas, e de nenguna efficacia, e valor, e aço mateix fiem de qualsevol obligacions de rescats, e de qualsevol personas que los dits pagesoso tinguessen presos, e obligats a pagar quantitat, o cosa alguna per causa de rescat.

23. Item per quant a la instantia de alguns prelats, e personas ecclesiasticas se ha proceit per jutges ecclesiastics contra los dits pagesos, o algu de ells, per via de la constitutio de Tarragona, e en altra manera, e los han excomunicats, e agrupats, e si los dits processos se prosseguien, e los dits pagesos no fossen absolts, seria renovar, e suscitar la dita questio, e perventura comoura, e conturbar los dit nostre Principat, e com contra los dits crimosos per nostra Reyal preeminencia pertagna proceir, e fer proces de regalia, pertant exortam, e manam a qualsevol officials, vicais generals, e jutges ecclesiastics, ordinaris, e delegats, que per via de la consitutio, ne en altra manera a instantia dels predits no proceescan, e absolgan los predits, car si altrament ho fahien per dessensio de nostra jurisdiction e regalias manariem proceir contra ells, segons quens pertany.

24. Item constituim, y metem en treva, e pau per cent, e un any als dits senyors, o senyoras, ab los dits pagesoso de remença, e o dels mals usos, e ab los altres pagesos, e altres qualsevulla qui als dits pagesos donarem favor, e ajuda en los accessos, crims, u delictes que cometeren, axi recptant, com donant los vituallas, e forçant los, e en altra qualsevol manera, e viceversa, ental manera que los uns als altres, no los altres als altres de fet nos pugam fer mal, ne dany algu, ans estigan en pau, e sossec: e per major seguretat d ela dita pau, volen remoure tota occasio que aquella poguers torbar, declaram, sententiam, e arbitram, per tots los actes passats, ne per causa de aquells no poderlos uns als altres, & viceversa crisa criminalment, ne civil acusar, ne demanarse, sobre las quals cosas a major cauthela los denegam perpetualment tota Audientia en juy, e fora juy, axi com si los uns als altres se fossen absolts de totas, e qualsevol actions, que los uns contra los altres, e viceversa tenguessen, per raho de las ditas cosas, e per causa dels dits debats, questions, diferentias, plets, littigis, e controversias, la qual absolutio declaram de una part, e altra entre ells per la present nostra sententia esser haguda per feta ab tot effecte, axi

com si realment, e mediant acte public per las ditas parts, e quiscuna d eellas feta fos. E volem que los uns ni los altres nos pugan ajudar de actes, sententias diffinitivas, ne interlocutorias, ni de provisions algunas axi Reyals, com qualsevulla altrás, lo quals, e las quals a cauthela cassam (cessem), e anullam, sis vol abolim, e volem no fossen, havent per renunciat per las ditas parts al dret, plet, e causa, per raho de las ditas cosas pretesos e per quiscuna de ellas la dita renuntiatio fera, e fermada fos, sols restant salvas las actions, e drets, que per virtut de la present sententia, e per la forma en aquella contenguda a quiscuna de las parts pertany e pertanyera.

25. Item porque es justa cosa, que los treballs sostenguts per micer Alfonso de la Cavalleria Vicacancellor, &c.

26. Item si los altres pagesos qui no son de remença, velents se alegrar de la dita nostra sententia, del perdo, e temissio en aquella contenguts loaran, e mologaran, e approvaran la present nostra sententia, e totas, e sengle cosas en aquella contengudas, pronuntiam, e manam, sien tenguts contruibuir en las ditas taxations, ab los dits pagesos de remença, e a las quantitats que per causa de aquellas haurem condemnats los dits pagesos de remença, e o dels sis mals usos, axi, e per la forma que en la condemnacio peccuniaria de jus contenguda havem pronuntiat deure contribuir.

27. Item pronuntiam, arbitram e declaram, que los senyors, o senyoras, e los pagesos que davant nos han comparegut per si, e com ha procuradors, e sindics de aquells de qui tenen poder, dins tres dies apres quels sera intimada la present nostra sententia, e los senyors, e senyoras, e los pagesos, e altrás qualsevol personas tengudas a prestatio, o solutio dels mals usos, servituts, delmes, censos, e altrás cosas de usditas, e encara los pagesos qui no son de remença, ni dels dits mals usos, e servituts, los quals universalment, e o singularment son estats en donar consell, favor, e ajuda als dits pagesos de remença, e o dels mals usos, pera fer, e perpetrar los crims, e delictes desus dits absents de nostra cort, que per los procuradors, o sindics loat, e aprovat no hauram la dita nostra sententia,

sien tenguts dins vint dies los qui no seran absents del dit Principat, apres que la dita nostra sententia sera en cascuna vegueria intimada per deu de crida publica, loar, e aprovar la dita nostra sententia, e totas e qualsevol cosas en ella contingudas purament, e sens conditio alguna, los quals vint dies corregam en quiscuna vegueria del die en quant que la dita crida en aquella sera feta. E los absents del dit Principat al temps de la dita sien tinguts fer la dita loatio, e emologatio, e approvatio dins altres vint dies, a pres que seran tornats dins lo dit Principat. E qualsevol dels sobredits si lo contrari fara, si sera senyor, o senypra, o pages dels qui femaren lo dit compromis caygueren las penas de aquell, e no puga, ni pugan de la present nostra sententia, ni de cosa alguna a aquella continguda alegrarse, ans quant al ral, e los tals colem sie de nengun effecte, e haguda axi com si per nos dada no fos, quant a favor lur, pero tostemp restant la dita nostra sententia en sa efficacia, e valor, quant a aquella, e aquells, que aquella loaran, emologaran, e aprovaran en tot, e pertot, purament, e sens conditio alguna, e a prejudici de aquell, o aquells que la dita sententia emologat no hauran, segons dites, e aço mateix volem haja loc en los senyors, o senyoras, pages, o pagesos de remença, e o dels mals usos que no han fermat lo dit compromis, e no loaran, ni emologaran la present nostra sententia, e tot lo contingut en ella purament, e sens conditio alguna, segons dit es, e si seran pages, o pagesos que no sien de remença, ni dels dits mals usos, e servituts, e sera de aquells qui donaren consell, favor e ajuda, receptant los dits crimosos, o en altra qualsevol manera, que no puga, ni pugan alegrarle del perdo, remissio que als sobredits qui donaren consell, favor, e ajuda per la present nostra sententia havent nos ab ells ab clemencia dam, e atorgan, ans declaram, que contra el tal, e los tals se proscesca, e haja a proceir a instantia de nostre fisc, per processos de regalia, factoria, e altra qualsevol manera, que per usatges de Barcelona, e constitucions de Cathalunya, proceirse deura, e pora. E no res menys pronuntiam, e declaram, e arbitram, que passat lo dits temps, la dita sententia, e totas las cosas en aquella contingudas sie haguda per emologada, loada, o aprovada per aquells que loat, e emologat, e aprovat no hauran, axi com si per ells, e cascun dells dins lo dit temps dos estada, loada, aprovada, e emologada, quant a prejudici feu, benefici dels altres qui emologat, e loat hauran, purament, e sens conditio alguna, segons dit es.

28. Item perque es deu attendre, que los dits debats, differentias, e questions, que entro los dits senyors, o senyoras, e los dits pagesos sien pera tostemps levats, e remoguts per la present nostra sententia, e sie levada tota ocasio per la qual pugan renovarse, esuscitar, attes que en la executio, e practica de aquella nostra sententia poran insurgir algunas difficultats, e axi mateix entre las ditas parts porien esdevenir tals controversias, que perventura per la present nostra sententia serien omesas, e no dermenadas, e poria esse que fossen determenadas, e no com convendria, per occorrer, e remediar ator lo que esdevnir poria, ab voluntat, e expres consentiment de las ditas parts, lo qual consentiment loant, e emologant la present nostra sententnia declaram sien vists prestar, e dar, nos retenim, prenem, e reservam potestat de declarar, interpretar, revocar, corregir, ajustar, commutar, e esmenar una vegada, e moltas la present nostra sententia, e totes, e sengles coses en aquella contengudas, tant quan parra, o parran obscuras, dubtosas, o de declaratio, interpretatio, revocatio, correctio, e esmena dignes, axi a instantia de las ditas parts, o d ela una de aquellas, com per nostre propi motiu, dins temps de sinc anys, del die de la promulgatio de la present sententia continuament comptadors.

Taules completes del buidatge dels condemnats a mort per la sentència

Taula 1: Condemnats a mort per ordre alfabètic

Nom	Poble
Amador Vidal	Madremanya
Andreu Bosc	Terrassa
Antoni Bou	Sant Celoni
Bartomeu Puig	Lliçà d'Amunt
Bartomeu Sala	Montornès del Vallès
Bartomeu Sala (Fill de)	Montornès del Vallès
Bartomeu Sala (Fill de)	Montornès del Vallès
Bellvespre	Batet
Berard	Calonge
Bernat Canals	Cànoves
Bertran	Falgons
Canals	Corró d'Avall
Castella	Sant Joan de Palamós
Claveguera	Batet
Colomer	Corró d'Avall
Colomer	Llinars del Vallès
Comapregona	Sant Quirze del Vallès
Company	Martorelles
Esteve Pasqual	Vilobí d'Onyar
Ferrer de Panades	Llagostera
Fill d'en Canet	Calonge
Francesc Sala (Fill de Pere Joan Sala)	Granollers de Rocacorba
Gabriel Sant Pere	Corró d'Avall
Gascó	Gasconia/Montornès
Griver	Mieres
Guerau Crexell	Cassà de la Selva
Guerau Crexell (germà de)	Cassà de la Selva
Guerau Plat (criat de Verntallat)	
Illa	Pont de Montseny (Montseny)
Jaume Platada	Ametlla del Vallès
Joan Catha	Arenys de Munt
Joan Coll	Llagostera
Joan Genovès	Vallcanera
Joan Miquel	Cassà de la Selva
Joan Mir	Llinars del Vallès
Joan Morata	Sant Julià del Fou
Joan Ramon Busquets	Vallcanera
Joan Serinyà	Canet d'Adri
Juan	Lleida
Landric	Porqueres

Lo Francès	
Lo Mallorquí	Mallorca/Montornès
Marc Vinyals	La Garriga
Martirià Llorenç	Cassà de la Selva
Marturia Vidal	La selva
Narcis Goixart	Llambilles
Narcis Vila	Porqueres
Oliver	Belladona (Vallcanera)
Pallas	Caldes de Montbui
Pasqual Lebres	Cassà de la Selva
Pere Bartomeu	La Bisbal d'Empordà
Pere Company	Alella
Pere Guerau	Caldes de Malavella
Pere Joan Tria	Mataró
Pere Oliver	Corró d'Avall
Pere Pedrer	Cassà de la Selva
Puig	Taradell
Pujol	Olot
Rafael Sant Pere	Corró d'Avall
Riera	Vic
Rovira	Batet
T. Meruny	La Bisbal d'Empordà
Terres	Santa Eugènia de Ter
Valenti Collell	
Vilallonga (germà)	Cassà de la Selva
Vilallonga (germà)	Cassà de la Selva
Vilallonga (germà)	Cassà de la Selva
Volart	Cànoves

Taula 2: Condemnats a mort per comarca

Comarca	Focs	Habitants estimats	Condemnats	Percentatge	Pes relatiu
Vallès Oriental	1688	8440	22	0,26%	32,35%
Gironès	2294	11470	16	0,14%	23,53%
Selva	1601	8005	6	0,07%	8,82%
Garrotxa	1413	7065	5	0,07%	7,35%
Baix Empordà	2966	14830	5	0,03%	7,35%
Pla de l'Estany	814	4070	3	0,07%	4,41%
Maresme	1154	5770	3	0,05%	4,41%
Osona	1788	8940	2	0,02%	2,94%
Vallès Occidental	928	4640	2	0,04%	2,94%
Segrià	2431	12155	1	0,01%	1,47%
No identificats	NA	NA	3		4,41%
Total:	17077	85385	68	0,08%	

Taula 3. Condemnats a mort per població

Poble	Condemnats	Pes relatiu del Poble
Caçà de la Selva	9	13,43%
Corró d'Avall i d'Amunt	5	7,46%
Montornès	5	7,46%
Batet de la Serra	3	4,48%
Calonge	2	2,99%
Cànoves	2	2,99%
La Bisbal d'Empordà	2	2,99%
Llinars del Vallès	2	2,99%
Llagostera	2	2,99%
Porqueres	2	2,99%
Vallcanera	2	2,99%
Alella	1	1,49%
Arenys	1	1,49%
Canet d'Adri	1	1,49%
Caldes de Malavella	1	1,49%
Falgons	1	1,49%
Sant Julià del Fou	1	1,49%
Granollers de Rocacorba	1	1,49%
La Garriga	1	1,49%
L'Ametlla del Vallès	1	1,49%
La Selva	1	1,49%
Llambilles	1	1,49%
Lliçà d'Amunt	1	1,49%
Lleida	1	1,49%
Madremanya	1	1,49%
Martorelles	1	1,49%
Mataró	1	1,49%
Mieres	1	1,49%
Caldes de Montbui	1	1,49%
Olot	1	1,49%
Montseny	1	1,49%
Sant Celoni	1	1,49%
Sant Joan de Palamós	1	1,49%
Sant Quirze	1	1,49%
Santa Eugènia de Ter	1	1,49%
Taradell	1	1,49%
Terrassa	1	1,49%
Vic	1	1,49%
Vilobí d'Onyar	1	1,49%
No identificats	4	4,48%
Total	68	